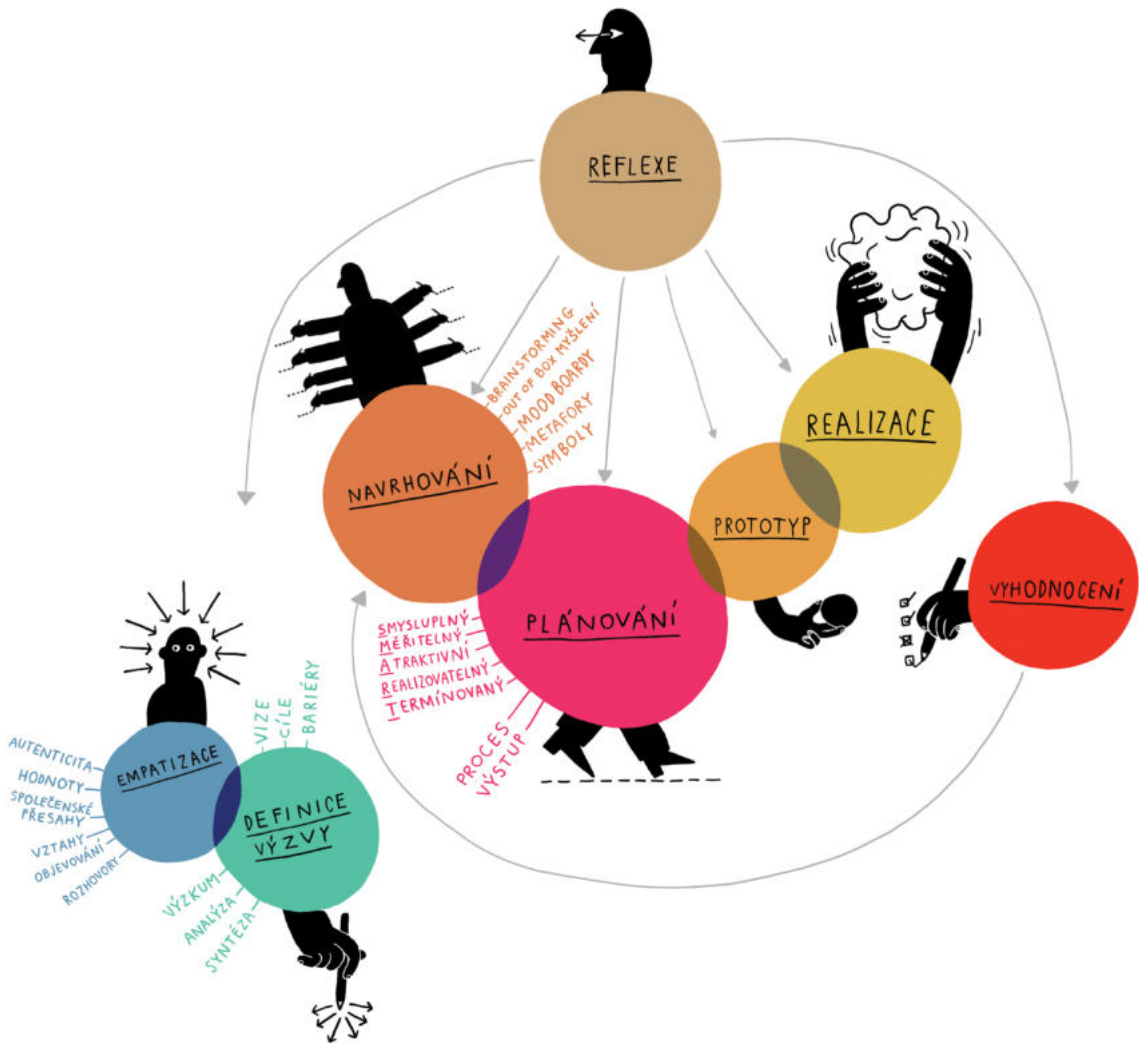

Kreativní vzdělávání

Kreativní vzdělávání

Vychází jako příloha Učitelského měsíčníku 6/2023

OBSAH

ÚVOD – Kreativní vzdělávání Michaela Váchová	3
Po celém světě se mění vzdělávací systémy Diane Fischer-Naylor	4
Cesty k wellbeingu jsou hravé, nikoli snadné Laura Henderson	6
Mentorský program přináší pedagogům nápady a sebevědomí Michaela Kuříková, Lucie Ševčíková	11
„Nechte umění, ať vás promění,“ radil letošní FUK Kateřina Přidalová	14
Prostor pro nejistotu Lucie Laitlová	18
Umělci po škole Romana Bartůňková	21
Hodnocení tvůrčího myšlení v PISA 2022 Simona Boudová	26
Výzva pro vedení škol je kreativní leadership Diane Fischer-Naylor	29
Umělá inteligence se postupně stává směsí inteligence kolektivní. Lidské i strojové Rozhovor s Michalem Kučerákem	31
Máme plán a vizi pro umění a kulturu ve vzdělávání? Lucie Ševčíková	36
Participace může mít mnoho podob Zuzana Demlová, Laura Henderson	40
Cirkusová umění pomáhají i celé řadě výchovně-vzdělávacích cílů Rozhovor s Adamem Jarchovským	45
Kdy si české školství konečně všimne filmové výchovy? Petr Pláteník	49
Využití paměťových technik při práci s textem Šárka Kociánová	53
V Olomouci se už propojili umělci a učitelé Michaela Váchová	55
Nejdřív práce, potom zábava. Nebo? Václav Mertin	58
Umělci do školy pohledem žáků 5. třídy Žáci ZŠ Angel v Praze	60
ZÁVĚR – Jakou hodnotu má kreativita? Proč je důležitá? Magda Málková	64

KREATIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Francouzský umělec Henri Matisse prý kdysi řekl, že jiné pojmenování pro kreativitu je odvaha. Pokud na to přistoupíme, zjistíme, že vyjma nihilistů žijeme vlastně ve světě plném odvážných lidí. S projevy kreativního charakteru se přeci setkáváme na každém kroku. Včetně škol.

I proto v rukou držíte přílohu *Učitelského měsíčníku* věnující se kreativnímu učení a vzdělávání. Jistě, optika, s níž autoři jednotlivých textů na téma kreativity nahlízejí, může být různá, v tom podstatném ale panuje, troufám si říci, absolutní shoda. Následující stránky nepsal nikdo, kdo by si myslel, že kreativita není pro žáky důležitá. Naopak. Právě kreativita umožňuje přemýšlet mimo zaběhlé cesty a hledat nové způsoby řešení problémů, což je klíčové pro život ve 21. století. Kreativní učební metody, zapojení umělců i kreativců do výuky, práce s umělou inteligencí, alternativní hodiny tělesné výchovy, bourání stereotypů uměním, filmová výchova, to vše a mnoho dalšího napomáhá učitelům vytvořit inspirativní, plodné a motivující výukové prostředí.

Občas se setkám s někým, kdo kreativitu a školu vnímá jako neslučitelné pojmy. Nedivím se, tradiční vzdělávací systémy jsou bohužel dodnes na některých školách, některými učiteli manifestovány zejména standardizací a testováním. Čím dál tím více pedagogů je ale otevřeno novým přístupům, které kreativitu, kritické myšlení a inovaci podporují. Moc bych si přála, aby se tato příloha dostala do rukou právě jim.

Katarína Kalivodová, ředitelka Společnosti pro kreativitu ve vzdělávání, která se spolu se svými kolegyněmi na přípravě této přílohy ve velké míře podílela, za což jí upřímně děkuji, mi nedávno řekla: „Kreativní učení se stalo tématem, o němž je potřeba mluvit a jasně jej reflektovat ve vzdělávání. To je prostě bez debat.“

Snad měla pravdu...

Milí čtenáři, jménem nás všech, kteří jsme na příloze pracovali, vám děkuji za to, že vám některé věci nejsou lhostejné.

Míša Váchová

Po celém světě se mění vzdělávací systémy a my máme všechny důvody k naději

DIANE FISCHER-NAYLOR

Před více než deseti lety začala mezinárodní nadace pro kreativní učení Creativity, Culture & Education (CCE) spolupracovat s týmem v České republice, který byl nadšený a motivovaný prosadit, aby se školy staly kreativnější. Účastnili jsme se setkání s ministrem, odbornými poradci a úředníky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Diskuse pokračovaly a dlouhé hodiny jsme věnovali formulování ambiciózního pětiletého plánu, který má uvolnit kreativitu ve více než 400 školách po celé zemi. Vyhlídky byly dobré, ve vzduchu byl cítit optimismus. Ale pak, jak se to stává až příliš často, politické změny vedly k odložení plánu. Naštěstí zde cesta nekončí.

V posledních deseti letech CCE zaznamenává, že se postavení kreativity ve školách zlepšuje ve větším počtu zemí. Objevuje se konsenzus, že všechny děti mohou rozvíjet své schopnosti kreativního myšlení a že postavení těchto dovedností je rovnocenné a podporuje získávání a uplatňování znalostí z jednotlivých předmětů. V mezinárodním měřítku dochází k bohatšímu chápání potřeby kreativity ve všech oblastech učení, získáváme důkazy, že vede ke zlepšení prospěchu dětí a že je důležitá pro přípravu mladých lidí na život ve světě plném stále větší nejistoty. **Obecně se již uznává, že kreativita má zásadní význam pro řešení současných i budoucích globálních výzev.**

Kreativní dovednosti, které byly kdysi předpokladem pro práci v uměleckých a kreativních odvětvích, jsou nyní velmi žádané ve všech odvětvích zaměstnanosti. Je obtížné si představit celou škálu ekonomických a sociálních výzev, které nás čekají, ale je zcela zřejmé, že jejich etické řešení je výzvou pro všechny ekonomiky, aby uvolnily svůj lidský kreativní potenciál. U stále většího počtu dětí a mladých lidí je kreativita aktivně rozvíjena v rámci jejich každodenních zkušeností ve třídě a na jejich cestě za vzděláním.

V roce 2012 CCE pověřilo Centre for Real-World Learning na Univerzitě ve Winchesteru, aby vyvinulo model tvořivosti na podporu jeho programu Kreativní partnerství, který v té době fungoval na tisících škol v Anglii. **Tyto návyky kreativního myšlení byly definovány jako představivost, zvědavost, spolupráce, vytrvalost a disciplinovanost.**

V posledních deseti letech tento model využívají školy ve více než třiceti zemích a vznikla řada programů kreativního učení, včetně programů v Austrálii, Chile,

Německu, Maďarsku, Norsku, Irské republice, Litvě, Pákistánu, Thajsku a Walesu. Na základě toho se rozrostla mezinárodní síť a odborníci z praxe aktivně spolupracují jako společenství praxe, které sdílí své poznatky a vzájemně se podporuje. Společnost pro kreativitu ve vzdělávání (SPKV) se připojila k zástupcům ze čtyř kontinentů v této síti, která má ambiciózní plány do budoucna.

Při zvyšování sázek na kreativitu nelze opomenout úlohu PISA. V letech 2015 až 2019 realizovalo Centrum pro výzkum a inovace ve vzdělávání (CERI) Organizace pro hospodářský rozvoj a spolupráci (OECD) na školách v jedenácti zemích rozsáhlý projekt, jehož cílem bylo zjistit, jak podporovat a hodnotit kreativitu na základních a středních školách. Do projektu se zapojili tři partneři sítě CCE z Maďarska, Thajska a Walesu.

V září 2019 uspořádalo CERI v Londýně mezinárodní konferenci, na níž se podělilo o výsledky projektu a zvažilo, jak v této důležité agendě pokračovat. Nejvýznamnějším dalším krokem bylo zařazení hodnocení kreativního myšlení, které bylo plánováno jako součást programu OECD pro mezinárodní hodnocení žáků (PISA) v roce 2021.

Pandemie covidu-19 plnění tohoto harmonogramu zdržela, ale v roce 2022 se žáci ve více než 60 zemích zúčastnili historicky prvního celosvětového hodnocení dovedností mladých lidí v oblasti kreativního myšlení v rámci šetření PISA. Na výsledky se netrpělivě čeká, ale zařazení kreativního myšlení jako součásti PISA sehrálo významnou roli při zviditelnění, vylepšení statusu a zdůraznění důležitosti kreativity ve vzdělávání. Celosvětové spuštění šetření PISA 2022 Kreativní myšlení je plánováno na rok 2024.

I přes počáteční neúspěchy je v Česku více než deset let neúnavně prosazována myšlenka kreativního vzdělávání. SPKV se podařilo realizovat programy ve školách po vzoru programu CCE Kreativní partnerství. Nejen díky tomu byl zaznamenán velký pokrok a postupně jsou realizovány ambiciózní plány, včetně platformy pro kreativní učení uMĚNÍM, která v současné době sdružuje přes třicet organizací z celé České republiky.

Stejně jako v mnoha jiných zemích světa se i v Česku klade stále větší důraz na rozvoj kreativního myšlení ve vzdělávání. Záběr SPKV i dalších odborných týmů stále roste, o čemž svědčí i třetí ročník Festivalu umění a kreativity ve vzdělávání (FUK), který se v dubnu uskutečnil jak v Praze, tak v regionech České republiky. Cesta tedy pokračuje a my se těšíme na sdílení poznatků z FUKu se sítí partnerů po celém světě.

Diane Fischer-Naylor,
ředitelka britské organizace
Creativity, Culture & Education

Cesty k wellbeingu jsou hravé, nikoli snadné

LAURA HENDERSON

Co se vám vybaví, když se řekne wellbeing? Další otravné, elitářské cizí slovo, které má erodovat češtinu a které většině lidí nic moc neříká? Nejbližší české překlady tomuto pojmu tak docela neodpovídají: blahobyt naznačuje zaměření na materiální zajištění, zatímco pohoda naznačuje především bezstarostnost a pohodlí. Wellbeing však zahrnuje i odolnost, schopnost vystoupit z komfortní zóny.

Analýza Partnerství 2030+ o sedmi národních vzdělávacích systémech z celého světa, které do svých vzdělávacích systémů zahrnuly wellbeing,¹ zahrnuje i definici wellbeingu platnou pro většinu zemí a vycházející z definice duševního zdraví World Health Organization. Jde o „stav, ve kterém si jedinec uvědomuje své schopnosti, dokáže si poradit s normálním životním stresem, produktivně funguje a přispívá do vlastní komunity. Principem podpory wellbeingu je umožnit dětem a mládeži plně využít jejich potenciál, posílit jejich odolnost, pocit kontroly a schopnost zvládat životní výzvy a následně rozvinout schopnost přispět k sociálnímu, kulturnímu a ekonomickému rozvoji státu. Definice wellbeingu má tedy dvě dimenze, jednak osobní pocit pohody žáka (případně dalších aktérů vzdělávání, jako jsou učitelé či ředitelé), jednak schopnost jedince fungovat ve společnosti a být jí přínosem“.

Analýza popisuje koncept wellbeingu ve vzdělávání, který má pět klíčových oblastí. Ty jsou platné jak pro žáky, tak pro nás všechny i mimo systém vzdělávání: fyzickou, kognitivní, emocionální, sociální a duchovní.² Ve Společnosti pro kreativitu ve vzdělávání již dvanáct let pozorujeme, že projekty kreativního vzdělávání (KV) trvale zlepšují wellbeing dětí a učitelů, kteří se jich účastní. KV je „založené na symbióze znalostí, dovedností, hodnot a osobních zkušeností“³ a dokáže zapojit celé dítě – fyzicky, kognitivně, emocionálně, sociálně a duchovně – tedy dotknout se přesně těch oblastí, které identifikovalo Partnerství 2030+.

---

¹ NOVOTNÁ, K. *Wellbeing ve vzdělávání: Analýza vybraných zahraničních vzdělávacích systémů* [online]. SKAV, 2022. Dostupné z: https://partnerstvi2030.cz/wp-content/uploads/Wellbeing-ve-vzdelavani_listopad-2022-1.pdf.

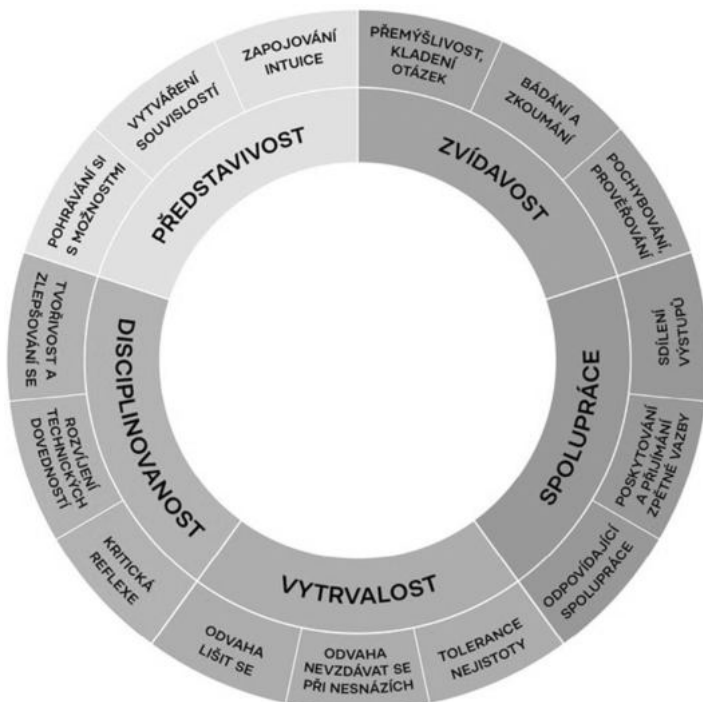
² Viz <https://skav.cz/definice-wellbeingu-podle-partnerstvi-2030/>.

³ Definici spoluvy tvořili členové platformy pro kreativní učení uMĚNÍM (<https://spkv.education/cz/kreativnivzdelavani>).

Výzkum projektů KV, který byl proveden ve dvaceti třídách v průběhu dvou let, ukázal, že jedním z nejkonzistentnějších pozitivních výsledků třídních projektů je právě wellbeing⁴. Proč? Přičítáme to, a je to podpořeno výzkumem, základním konceptům, na kterých je založen náš přístup ke KV: modelu vysoce funkční třídy a kreativním návykům mysli.

Kreativní návyky mysli tvoří pět základních aspektů: zvědavost, spolupráce, vytrvalost, disciplinovanost a představivost. Stejně tak jako wellbeing se promítají do fungování více domén: kognitivní, emocionální a sociální.

Model kreativních návyků mysli⁵

Jak KV podporuje kognitivní rozvoj? Dovednosti uvedené v definicích wellbeingu a kreativních návyků mysli jsou, jak ukázal náš výzkum, aktivovány v hravém, experimentálním prostředí. Právě takové prostředí podporuje kritickou reflexi, bádání a zkoumání, vytváření souvislostí a vytrvalost. Jen mylně kritici metodám KV

⁴ DLOUHÁ, J. a L. MACHÁČKOVÁ HENDERSON. *Kreativita ve vzdělávání – jak ovlivňuje procesy učení a jejich výsledky*. 2022.

⁵ LUCAS, B., CLAXTON, G. a E. SPENCER. *Progression in Student Creativity in School: First Steps Towards New Forms of Formative Assessments*. 2013.

vyčítají, že nás odvádí od zpracování informací. Slovy jedné učitelky o jejich žácích: „(...) mnoho z nich si myslí, že si budou probrané učivo lépe pamatovat, než když se jej učili běžným způsobem.“ Hravý však není totéž co snadný, jak poznamenává jiný učitel: „(...) žáci si z projektu pro své učení v budoucnu odnesli o něco více trpělivosti a pracovitosti, protože pochopili, že tento obor není jednoduchý a nejsou z něj rychlé výsledky.“

Proč je hra a hravost pro učení tak klíčová? Výzkumy ukazují, že hra „uvolňuje endorfiny, oxytocin, dopamin a serotonin, které mají klíčový vliv na duševní zdraví, včetně zlepšení nálady, snížení stresu, většího štěstí, a mají také klíčový vliv na aspekty učení, jako je zvýšená motivace, pružnější myšlení, kreativita a lepší funkce paměti“⁶. Také zpětná vazba od žáků opakovaně poukazuje na význam hry a hravosti, v hodinách KV jim roste motivace a chuť zapojit se, na rozdíl od běžných vyučovacích přístupů. V reflexi projektu uvedli: „[zažili jsme] větší volnost“, „byla to větší zábava“, „čas utíká rychle“, „volnost“, „byl to menší nátlak“, „méně stresu“, „nic nebyla chyba“, „více času na přemýšlení“, „spolupráce s učiteli byla jiná – učitelé byli pohodoví a hodnější“.

Po emocionální stránce se rozvíjíme kladným vnímáním sebe sama, rozpoznáváním emocí a seberegulací. Postupy kreativního učení směřují ke schopnosti důvěry v sebe i druhé a k odolnosti, umožňující zvládat nepříznivé situace, a podporují kognitivní oblast k dosažení vzdělávacích cílů, jak popisuje jeden z autorů našeho projektu: „(...) umění uvolňuje stres a pomáhá se vyrovnávat s nepříjemnými pocity. Aktivitami, kde jsme používali umělecké techniky, jsme pomalu vedli děti k tomu, aby se dokázaly samy vyjádřit i jinak než slovně. Podporovali jsme je v tom, aby své myšlenky detailně rozvíjely a naučily se jednotlivé projektové aktivity na sebe logicky navazovat. (...) umožnilo to dětem učit se improvizovat, nenechat se odradit nezdarem.“

Z výzkumu vyplynulo, že šanci zazářit v kolektivu často získali i žáci v běžném školním provozu méně úspěšní. Učitelé poznamenali, že „opakovaně se projevílo, že se velice dobře do práce zapojily děti, které bývají při normální výuce spíše pasivní“. „Tady promluvily i děti, které se v hodinách nezapojují,“ uvedl další pedagog. Podařilo se tedy podpořit učitele v poznávání žáků. Jedna třída se například zabývala volbou povolání v rámci přípravy k přijetí rozhodnutí, kam se přihlásit na střední školu, zatímco jiná zkoumala literární témata (válka, láska atd.). Lépe poznat své žáky mohli učitelé také přes tvorbu tematických koláží o tom, co je pro žáky důležité nebo jaká témata v nich rezonují. „Opět jsem některé děti poznala úplně jinak a překvapily mě docela vyspělým postojem k problému,“ popsala pedagožka. Dopad jsme vnímali i při integraci nových žáků, u kterých je čeština druhým jazykem, a u dětí,

---

⁶ WANG, S. a S. AAMODT. Play, Stress, and the Learning Brain. In: *Cerebrum: The Dana Forum on Brain science*. Zář 2012. Dana Foundation.

které utekly před válkou na Ukrajině: „(...) poprvé se zapojili naši ukrajinští spolužáci a umělkyně Bětko jim dokázala vytvořit úsměv na tváři. I přes jazykovou bariéru se zapojili skvěle.“

Sociální oblast souvisí se schopností empatie, pocitem sounáležitosti, spolupráce s ostatními a komunikačními dovednostmi. Zejména v případě tříd druhého stupně bylo patrné, že vztahy mezi žáky ve třídě byly často napjaté a konfliktní.

Vysoce funkční prostředí k učení

řídící	←	ROLE UČITELE	→	podněcující
neautentické	←	POVAHA ČINNOSTÍ	→	autentické
časově omezené	←	ORGANIZACE ČASU	→	flexibilní
klasická třída	←	ORGANIZACE PROSTORU	→	flexibilní
individuální	←	ŘEŠENÍ ÚKOLŮ	→	kolaborativní
nízká	←	VIDITELNOST PROCESŮ	→	vysoká
statické	←	MÍSTO K UČENÍ	→	mobilní
v roli řízeného	←	ROLE ŽÁKA	→	sebeřídící
potlačené	←	EMOCE	→	přiznané
neošetřené	←	VZTAHY	→	ošetřené
pro některé	←	ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI	→	pro všechny
vnější	←	MOTIVACE	→	vnitřní
omezená	←	REFLEXE	→	průběžná

Společná práce na projektu směřovala například – na základě výsledků analýzy problémů místních obyvatel – k vytvoření nástěnné malby, která měla poslat vzkaz místnímu starostovi a proměnila vedle toho i atmosféru v samotné třídě. V našem výzkumu žáci na otázku *Co se vám na projektu nejvíc líbilo?* často odpověď dávali do souvislosti právě s vybudovaným vztahem s vrstevníky: „pracovali jsme jako jeden velký organismus“, „začali jsme se shodovat na věcech, což se obvykle nestává“, „ubýlo konfliktu, méně se hádáme“. Učitelé vedle toho uváděli u stejné otázky zvýšený „smysl pro fair play a vzájemnou podporu namísto soutěživosti“ a cenili si, že projekt „podpořil pozitivní atmosféru ve třídě a kooperaci“, „zhruba třetina třídy si našla nové kamarády během projektu“.

Kreativní vzdělávání je ztělesněním procesu, který prohlubuje uvědomění si vlastního těla a spojení s ním, vnímání smysly a intuicí, je proto podceňovaným zdrojem poznání a právem souvisí s fyzickým aspektem wellbeingu.

Podívali jsme se i na to, jak KV podporuje pohodu z hlediska intra- a interpersonálního rozvoje. Jaké prostředí ve třídě však toto umožňuje? SPKV vychází z modelu vysoce funkční třídy, abychom zvýšili povědomí pedagogů o všech způsobech, kterými mohou formovat učební prostředí tak, aby díky němu pomáhali rozvíjet všechny kreativní návyky mysli a budování pohody. **Model má 13 aspektů, z nichž každý je na stupnici, kterou mohou pedagogové variovat podle svých potřeb a vzdělávacích cílů.**

Podle výsledků šetření PISA 2015 týkajících se wellbeingu žáků jsou české školy téměř na konci tabulky, pokud jde o pocit sounáležitosti žáků se školou, pocit, že jsou součástí komunity. Na otázku, zda rády chodí do školy, odpovědělo kladně pouze 11,7 procenta českých dětí, což je nejméně v zemích OECD. Kreativní vzdělávání je jeden ze způsobů, jak tuto smutnou statistiku změnit a vytvořit ze školy místo, kde se dětem bude skutečně dařit a kde se budou cítit bezpečně. Jde o nástroj, kterým lze naplňovat cíl aktuální Strategie 2030+: umožnit maximální rozvoj potenciálu žáků.⁷ A jde o nástroj, který pomáhá docílit toho, že žáci „kolikrát ani nechtěli přestávku, jak byli do práce zapálení“.

⁷ Dostupná z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>.

Laura Henderson,

výzkumná pracovnice zabývající souvislostí kreativního učení, participace mládeže, wellbeingu a myšlení budoucnosti; arteterapeutka a spoluzakladatelka Queer & Trans Youth CZ

Mentorský program přináší pedagogům nápady a sebevědomí

MICHAELA KUŘÍKOVÁ, LUCIE ŠEVČÍKOVÁ

Mentorský program pro pedagogy je novým modelem podpory kreativního vzdělávání na školách, jehož funkčnost ve Společnosti pro kreativitu ve vzdělávání aktuálně testujeme. V pozici mentorek na pražských základních a středních školách nyní působí osm umělkyně z různých uměleckých oblastí, které již podpořily či aktuálně podporují sedmnáct pedagogů.

Odborníci z kulturního a kreativního sektoru pomáhají pedagogům plánovat, realizovat a reflektovat tematické a projektové celky postavené na principech kreativního vzdělávání. Umělec nabízí cesty k řešení aktuálních témat pedagogické praxe, díky designovému procesu pomáhá objevovat nástroje z oblasti umění a navrhuje metodickou inspiraci pro realizaci kreativního učení v praxi daného učitele. **Mentor je nositelem vize, pedagogovi pomáhá definovat oblasti rozvoje, stanovit si dílčí cíle a sledovat jejich plnění.**

Program přináší do výuky takové kreativní metody práce a umělecké postupy, které vedou k aktivizaci žáků a posilování jejich kritického myšlení, tvořivosti, iniciativy, schopnosti řešení problémů a podobně.

Spektrum zapojených pedagogů zahrnuje učitele působící na prvním i druhém stupni ZŠ, Montessori školách i tzv. svobodných školách. Učivo, které předávají, a předmětové zaměření není podstatné a je opět velmi různorodé. Program cílí primárně na mezipředmětové přesahy a možnosti přenosu do dalších oblastí. Propojení nových kreativních postupů se vzdělávacím obsahem, využití fantazie a vlastního těla jako nástroje učení, kreativní výuka angličtiny k větší participaci žáků, podpora podnětného prostředí k učení či rozvíjení imaginace prostřednictvím role play a performativní praxe ve výuce dějepisu, to jsou příklady výzev a potřeb, které si pedagogové pro spolupráci s mentorkou definovali.

Při plánování, realizaci i reflexi kreativní praxe mentorky s pedagogy také využívají speciální nástroje SPKV (kruh kreativity, Lundy model dětské participace atd.), které podporují rozvíjení kreativity, participace dětí a nastavování podnětného tvůrčího prostředí k učení. **Nástroje umožňují lépe se orientovat v tom, co kreativita i dětská participace v pedagogické praxi vlastně znamená a jak ji nejlépe rozvíjet.**

Na základě dosavadní zkušenosti a průběžné analýzy dat lze říci, že dvouletý program (končí v červnu 2023) prokázal přínosy spolupráce pedagogů s umělci pro rozvoj kreativní praxe pedagogů, profesně obohatil mentorky a nastínil další možnosti a výzvy pro vývoj a realizaci mentorského programu. Výstupem programu bude rovněž metodika s doporučeními (nejen) pro pedagogy a příklady dobré praxe (dostupná na konci roku 2023 na webu spkv.education).

Zeptali jsme se našich mentorek a učitelů, jak hodnotí zapojení do projektu a dosavadní zážitky. Výpovědi mentorek reflektují to, že jde o vzájemný proces, který – jak je pro kreativní vzdělávání typické – obohacuje všechny zapojené, a proto i mentorky hovoří o pocitu seberozvoje z dané spolupráce. Baví je přinášet kreativní postupy „do míst, kde je nikdo nečeká“. Důležité je pro ně ovlivňovat učitele v jejich pocitu wellbeingu a podporovat „odvahu být sami sebou“, protože vnímají, že „je zajímavé sledovat, jak jednotliví učitelé dle své mentality ke svému pedagogickému působení přistupují“.

Jaké postupy a situace spolupráce nabízí? Mentorky například využívají intuitivních her a technik volné malby, které apelují na nehodnocení, ukazují učitelům jiný druh soustředění a komunikace s dětmi, než které mají zažité. Jako příklad popsala mentorka tuto situaci: „Při naší improvizované divadelní hře (situace ze starých českých bájí) se ve třídě náhle objevila družina se strašně nepříjemnou družinářkou, která měla naši třídu v její místnosti vystřídat. A my jsme ještě potřebovali udělat závěrečné vystoupení, původně myšlené jen pro nás. Učitelka byla zaskočena, a i my ostatní. Pak mne napadlo pozvat děti z družiny jako publikum, a aby je to víc zaujalo, dát jim hádat, o kterou pověst se jedná. Nakonec se tak z patové situace stalo zábavné a napínavé představení.“

Podobně důležitým momentem bylo v jiné třídě vystoupení pro rodiče na konci projektu: „Sotva jsme začali, měl promluvit chlapec s autistickými sklony, který se celou dobu aktivně účastnil naší práce a měl hrát několik rolí. A najednou se zasekl. Jako zázrakem se ostatní děti okamžitě vzchopily a bleskurychle si role rozdělily. Měla jsem dojem, že diváci snad ani nic nepoznali. Byly jsme i s učitelkou obě překvapené, že nezpanikařily a zaimprovizovaly úplně bravurně. Myslím, že to byla i pro ni nová zkušenost, vidět, jak jsou děti schopné,“ popisuje mentorka.

Jaké dojmy mohou předat zapojení učitelé? Jak a v čem je spolupráce přínosná? „Nesmírně! Přibližuje mi nové metody a techniky, učí mě přemýšlet jiným směrem, pomáhá mezipředmětovému propojení a funguje jako motivace k vytváření kvalitnějších příprav i v okrajových předmětech.“ Jiná z reakcí zapojených učitelů zní: „Velmi, dává mi jiný rozměr a nápady, které by mě nenapadly.“

Pedagogům se postupně otevírají nové nápady i bez zapojení mentorek, uvádějí, že se jim daří přenášet tipy do vlastní praxe bez jejich přítomnosti, a to nejrůznějšími

způsoby: „Díky spolupráci si dovolím být spontánnější. Velmi zdařilé bylo například volné tvoření z kartonu, které vzniklo tak, že nám ho přišel velký balík. Děti pak v několika skupinách tvořily z kartonů různá díla, v jednom případě vyrobily kostým robota, v druhém vytvářely rekvizity pro Naruta – hrdinu japonského anime – a toto téma se nám přelilo i do literatury.“

Obě strany však přirozeně vidí bariéru v nedostatku vlastního času na přípravu a reflexi, možnostech sdílení s dalšími učiteli, v (ne)zapojení více učitelů na jedné škole. Jako méně funkční prvek programu se ukazují snahy vést pedagogy k průběžné pedagogické reflexi. Učitelé jsou velmi vytížení, proto teprve z pozice koordinátora hledáme a zkoušíme způsoby, jak tomuto důležitému aspektu profesního rozvoje zajistit v mentoringu pevné místo. O účast v programu je nicméně větší zájem, než je nyní možné uspokojit. Nejen proto chceme v zajišťování mentoringových programů pokračovat.

Jako pozitivum programu je možné vnímat i to, že pedagogové se do něj přihlašují dobrovolně, se zájmem o kreativní vzdělávání a vlastní profesní rozvoj.

V některých předchozích projektech byli učitelé do projektů přihlášení vedením školy a spolupráce s umělcem ne vždy fungovala. Pro úspěšný rozvoj kreativní pedagogické praxe je nutné, aby byli pedagogové v partnerství s umělcem aktivní, zapojení a otevření spolupráci a novým, inovativním přístupům k výuce.

V čem je projekt zaměřený na mentoring cenný, shrnuje příznačně jedna z odpovědí našeho dotazníku: „Učitel obvykle nepotřebuje vědět, jak má učit. Potřebuje vystoupit ze stereotypních metod a technik. Nápady člověka, který není omezený běžnou metodikou, jsou k nezapcení.“

Michaela Kuříková,
koordinátorka a metodička
mentorského programu (SPKV)
a doktorandka a badatelka v tématu
profesního rozvoje pedagogů
prostřednictvím spolupráce
s umělci (PedF UK)

Lucie Ševčíková,
propagátorka kulturních
a kreativních odvětví
spolupracující s SPKV

„Nechte umění, ať vás promění,“ radil letošní FUK

KATEŘINA PŘIDALOVÁ

FUK neboli Festival umění a kreativity ve vzdělávání se konal již třetím rokem. Pro pořadatele, platformu uMĚNÍM, je FUK příležitostí pro popularizaci kreativního vzdělávání. S každým ročníkem roste a přibírá na síle a dopadu. Aby se mohlo proměnit vzdělávání skrze umění, musí se v souhrě s revizí RVP proměnit i veřejné mínění. Právě proto vznikl FUK, který se svým pestrým programem obrací na různé cílové skupiny. Po loňské oslavě Komenského se letošní festival zaštitil motivem proměny.

„FUK považuji za velmi potřebnou akci. Jsem ráda, že jsme se jí mohli zúčastnit. Celá myšlenka propojení a spolupráce organizací zabývajících se kreativitou ve vzdělávání je skvělá. Pro nás FUK funguje zejména jako prostředek, jak se dostat do povědomí dalších lidí, vykročit z naší bubliny. A rozhlednout se trochu po tom, co dělají ostatní,“ shrnula Tereza Durdilová z organizace TisíciHRAN, která vytváří sérii dokumentárních inscenací zvanou Historie 20. století pro školní děti.

Festival se svou dramaturgií zaměřuje na laickou i odbornou veřejnost – rodiče, děti, dospívající, učitele, školy, seniory, ale i kulturní profesionály, úředníky a zástupce ministerstev. Cílem je debatovat a skrze zážitkové programy popularizovat kreativní vzdělávání (KV) neboli učení prostřednictvím umění a kreativních oborů. „Učení prostřednictvím umění a uměleckého myšlení je efektivní cestou, jak se připravit na výzvy současného i budoucího světa. Vytváří nesoutěživé a podnětné prostředí, které podporuje radost z učení, rozvíjí různé cesty poznávání a vnímání a otevírá prostor pro spoluvytváření hodnot. Jako společnost stojíme před novými výzvami v podobě radikalizace, sociálního ‚otevírání nůžek‘, překotného vývoje technologií nebo klimatické změny a právě umění nám může ukázat nové cesty. V učení i v umění se formujeme, utváříme. V umění i v učení vstupujeme do ‚hry‘ a vracíme se proměnění. Zdravé napětí mezi proměnou a návratem zpět je i jedním z principů duševní pohody,“ uvádí se v prohlášení uMĚNÍM, platformy pro kreativní učení a organizátora FUK.

Proměna v číslech

FUK byl letos nebyvale nabitý co do počtu účastníků napříč celou Českou republikou. Nově se konal v rámci Světového týdne kreativity a inovací (World Creativity & Innovation Week, 13. až 23. 4.), a připojil se tak ke sto čtyřicítce zemí po celém

světě oslavujících rozmanité formy kreativity. Převedeno do čísel – do festivalu se letos zapojilo přes 50 kulturních subjektů a více než 25 měst z různých regionů České republiky. FUK nabídl přes 100 programů pro školy, 66 programů pro veřejnost a 25 programů pro učitele. Shrnuto, sečteno – i tohle byla změna oproti předešlým, skromnějším ročníkům festivalu.

Široký dramaturgický záběr festivalu oslovil řadou nabídek z různých oblastí tvůrčí činnosti. Konaly se workshopy, dílny, divadlo, výstavy, komentované prohlídky, přednášky, diskuse, performance, akce ve školách, galeriích, ale i veřejném prostoru. Kromě volnočasových aktivit FUKu pro veřejnost a akcí pro odborníky je tradičně velmi zajímavý program pro školy. Kromě vzdělávání pedagogů je zaměřen na nejrozličnější témata. Školy si mohly prozkoumat učení skrze výtvarné umění, tanec, divadlo, cirkus, literaturu, film, animaci, design, film a další pohybové, technologické, vizuální a slovesné tvůrčí aktivity. Ukazuje se, že umělecké a kreativní obory mají velký potenciál komunikovat napříč veřejností, ať už ve školách, nebo mimo ně. Dokážou vykročit mimo bublinu svých témat a srozumitelně, zážitkově zaujmout. A hlavně učit. Dalším přínosem je i demokratizace uměleckých technik, kdy se organizace snaží vzdělávat učitele, aby se i oni sami v oblasti KV rozvíjeli.

„Obecně mám z festivalu moc dobrý pocit, realizovali jsme dva workshopy pro pedagogy ZŠ (jeden v DOXu a jeden v Karlových Varech) a oba se moc vydařily – hlavně ve smyslu přijetí ze strany pedagogů. Velkou radost jsme měli ze spolupráce s karlovarským Dizajnparkem, díky které se podařilo lépe dosáhnout na místní pedagogy a také došlo k propojení s místní ZŠ, která do workshopu zapojila i skupinu dětí,“ shrnuje dojmy Eva Pánková z Centra choreografického rozvoje SE.S.TA.

Proměna s AI

Loni se FUK odvolával ke Komenskému, v jehož díle nacházíme principy kreativního vzdělávání, a reflektovaly se také dopady pandemie covidu. Letos stál za pozornost program soustředný na momentálně hojně probírané a obávané téma umělé inteligence (AI). Problematika AI na FUKu rezonovala. Představily se workshopy

pro rodiny a učitele v podání organizace AI dětem, dále se konala konference *Umělá inteligence a její využití v edukaci*, která navazuje na výstavu v Památníku Lidice *Zázrakem aneb umělá inteligence vypráví příběhy lidických pamětníků*, ve které se představují díla, která vytvořily nástroje AI na základě skutečných vzpomínek a výpovědí pamětníků. Za zmínku stál i program pro školy *#Datamaze: Algoritmická budoucnost* nebo diskuse *Paradox: Je umělá inteligence kreativní?* a další aktivity, povětšinou soustředěné v Centru současného umění DOX v Praze.

AI není třeba se obávat, ale naopak ji vzít do hry. Třeba už na úrovni běžných osobních zkušeností, kdy bychom měli kriticky reflektovat možné negativní dopady všudypřítomných algoritmů, kterými sytíme digitální síť. Ostatně teenageři na sociálních sítích tráví v průměru čtyři hodiny denně, jak vyplynulo z nedávného výzkumu Masarykovy univerzity v Brně. AI může být užitečná v uměleckých projektech, jak ukázala zmíněná diskuse, ve které se sešly čtyři ženy (moderátorka Tereza Lišková, digitální designérka Julie Dítěťová, Eva Nečasová z AI dětem a umělkyně Lenka Hámošová). AI není konkurent, ale hlavně nástroj, zdroj a partner pro kreativní myšlení, které ovšem může významně obohacovat.

Podle Evy Nečasové je AI zásadní debatovat hlavně ve školách, protože děti a dospívající mají přirozeně lepší schopnosti a zkušenosti s digitálními médii než generace jejich učitelů. Ti se pak přirozeně obávají, zda si žáci nebudou při plnění školních úkolů vypomáhat nástroji, jako je například diskutovaný ChatGPT. Nečasová naopak skrze svoji organizaci edukuje učitele, aby se nebáli AI do výuky zapojit. Podle ní je nezbytné kriticky zvažovat fungování, přínosy a limity AI formou různých zadání. Třeba při psaní eseje, kdy si děti část textu vygenerují skrze nástroje AI a zbytek dopíšou, apod. Osvojit si tuto digitální gramotnost je výzvou hlavně pro školy a učitele, protože jejich žáci jsou z principu věci o krok napřed.

Systemová proměna

Propojování škol s uměleckou a kreativní scénou se děje na několika úrovních. Aktuálně se revidují rámcové vzdělávací programy, ke kterým se v současné době vyjadřuje kromě ministerstva školství i ministerstvo kultury (MK) jako garant a mediátor pro aktéry v oblasti kreativního sektoru. V rámci FUKu se konala diskuse *Kreativitou proti nerovnosti* se zástupci obou ministerstev, kulturních aktérů a škol. V podobné sestavě se k debatě v DOXu sešli účastníci na FUKu už loni. Za rok se spolupráce mezi oběma ministerstvy bohužel moc neposunula, a tak není jasné, co bude s proměnou RVP a hlavně kdy. Jan Jiterský z MŠMT opakoval, že školy budou mít volnost v tom, jak kompetencí, se kterými mají žáci odcházet ze ZŠ, dosáhnou. Zda či nakolik právě skrze postupy KV, je otázka. Navíc v tuto chvíli je KV doménou spíše na půdě MK, jehož zástupce náměstek Michal Šašek ale v diskusi spíše pasivně přitakal, že jsou jako odborníci na KV připraveni být pro MŠMT partnery. Podobné přísliby zazněly však

i loni. Spokojit se s tím, že se díky Národnímu plánu obnovy dostaly do projektů KV finanční prostředky z MK, nestačí, protože jde o dočasnou podporu. Více o debatě referuje jiný článek této přílohy.

Umění nás promění

FUK si stojí za svým a pomalu, ale jistě kráčí směrem vpřed, roste a šíří se. A má dobré ohlasy, soudě podle zpětné vazby návštěvníků DOXu, kde bylo ohnisko festivalu. Z tohoto pohledu je mnohost zapojených aktérů, měst, nabízených zážitků a témat úplně v pořádku. Otázkou je, zda jich nebylo až příliš v tak krátkém čase. Navíc v týdnu, kdy se konaly přijímací zkoušky na střední školy, jak poukázal jeden z komentářů od návštěvníků.

Bez ohledu na tyto drobné výtky věřím, že úsilí platformy uMĚNÍM bude v čase zhodnoceno. Nicméně k posouzení dopadů proměny skrze umění bude zapotřebí kromě FUKu také systémová změna. Jedná se totiž o horizont v řádu generací. Ačkoli se jedná o děti a dospívající na prvním místě, bez podpory učitelů to nepůjde. Šárka Třísková ze zmíněné školy v Zákolanech uvedla, že by jim ze strany MŠMT pomohly levnější a dostupnější programy pro vzdělávání učitelů. Marie Pánková z platformy uMĚNÍM zmínila, že pro FUK jsou stále velkou výzvou programy pro vzdělávání učitelů, neboť jim v každodenním pracovním zápolení nezbyvá čas na sebevzdělávání. Pro příští ročník festivalu uvažuje o formátu celodenní konference zaměřené na rozvoj učitelů prostřednictvím workshopů a přednášek, doplnila Pánková.

Další rovinou, která by zajistila dostupnost metodik kreativního vzdělávání učitelům napříč systémem, je obecné vzdělávání pedagogů na vysokých školách. Na nedostatky u pedagogických fakult v tomto směru bylo v různých debatách opakovaně upozorňováno. Proměna skrze umění se tak může odehrát pouze za předpokladu, že se znásobí systematické úsilí, které půjde ze všech stran. Kreativní vzdělávání by rozhodně nemělo být jen pro vyvolené.

Odkaz: <https://fuk.education/>

Poznámka: Reportáž festivalu zajistila redakce webu Kreativní Česko.

Kateřina Přidalová,

zakladatelka vzdělávací organizace Designéři dětem,
pedagožka, redaktorka webu Kreativní Česko
a autorka knihy a vzdělávacího programu
Co je vlastně design?

Prostor pro nejistotu

Jak pracovat s rozvojem kreativního myšlení prostřednictvím umění

LUCIE LAITLOVÁ

Vzpomínáte si na známou filozofickou otázku, zda je sklenice poloprázdná, nebo poloplná? Všichni víme, že ve sklenici je stále stejné množství vody, ale skutečnost hodnotíme odlišně. A stejně tak můžeme nahlížet i na různé překážky, které před námi v životě stojí. Překážka – možný neúspěch? Nebo překážka – překonání a možnost uspět? Někoho neúspěch zablokuje a jiní ho naopak vnímají jako výzvu ke zvýšení úsilí. Předmět zájmu je pořád stejný, ale mění se náš úhel pohledu a odvaha vykročit z našich zaběhnutých stereotypů. A právě potenciál stereotypů, strachu, chybování a změny nastavení mysli jsou základem nové unikátní výstavy Úhel pohledu a doprovodných vzdělávacích programů v Centru současného umění DOX.

Centrum DOX realizuje od roku 2014 celou řadu vzdělávacích programů, které přesahují z oblasti současného umění do sociální psychologie. Programy využívají kromě uměleckých děl i poznatků psychologů a pedagogů Philipa Zimbarda, Carol Dweckové a mnoha dalších. Carol Dwecková pracuje zejména ve školním prostředí s principem fixního a růstového nastavení mysli a přichází s myšlenkou, že chválit studenty za inteligenci způsobuje strach ze zkoušení těžších úkolů, protože by náhodou jejich inteligence mohla zklamat. Naopak studenti chválení za snahu jsou ochotni zkoušet nové věci a najít nové cesty k řešení. K tomu dopomáhá právě růstové myšlení, naopak fixní nastavení mysli nám brání vybočit ze zajetých kolejí. Některé stereotypy jsou samozřejmě v životě potřebné, jinak bychom nevstávali do práce, nechodili, nečistili si zuby nebo si vzájemně nerozuměli. Často nám ale brání v hledání nových řešení, rozvoji kreativního myšlení, a někdy dokonce v aktivním postoji k řešení problémů, které se nás aktuálně týkají. Nový prostor umění a učení v centru DOX se pokouší naše vnímání na chvíli znejistit.

„Učit se spolu se současným uměním má spoustu výhod – umění je „jako“, a přitom dokáže přinášet silný zážitek, umění umí provokovat a probudit z letargie a každodennosti, umění nemusí být žádné umění. Toho všeho a mnohého dalšího jsme chtěli využívat při vzdělávacích programech, a proto jsme si tak postavili výstavu – prostor umění a učení,“ říká vedoucí vzdělávacích programů centra DOX Jiří Raiterman.

Je to prostor stírající hranici mezi výstavou a učebnou. Diváci, kteří do něj vstoupí, se ocitnou v prostoru nabízejícím interaktivní instalaci, čtyři umělecká díla a rozšířenou realitu. Výstava a zároveň kreativní učebna má několik částí. Nabízí interaktivní instalaci od studia SKULL, která využívá maskovací efekt „razzle dazzle“, jehož cílem je návštěvníka znejistit v prostoru. Dále představuje díla Epose 257 a Mushona Zer-Aviva, která pracují s pojmy normalita, stereotypy a pravidla. Přidanou hodnotou nejen pro vzdělávací programy je trasa s rozšířenou realitou vedoucí do výstavy, na které je průvodcem herec Petr Vančura. Průvodce zásobuje studenty řadou podvrtných, protichůdných vět a direktiv, vytvářejících diskomfortní situaci. „Právě mimo komfortní zónu vzniká příležitost k adaptaci, získání a zařazení nových zkušeností. Adaptace je pak klíčovým pojmem, jenž propojuje zmíněné fenomény: hru – učení – vnímání uměleckého díla,“ říká Matěj Hájek ze studia SKULL, který na rozšířené realitě pracoval se společností Augg.io.

Celá trasa nastoluje otázky pro následné vzdělávací programy. Může si ji projít kterýkoliv návštěvník centra, i když se samotných vzdělávacích programů neúčastní. „Vzdělávání je od počátku nedílnou součástí filozofie centra DOX. Vytváříme originální metodiku vzdělávacích programů, která vychází z koncepce umění jako

otevřené možnosti a inspirace pro reflektování problémů současného světa. Naším cílem je rozvíjet ve studentech aktivní potenciál kritického a kreativního myšlení a celkovou integritu člověka," doplňuje Lucie Laitlová ze vzdělávacího oddělení centra DOX.

Projekt Úhel pohledu je primárně určen žákům druhého stupně a studentům středních škol. Na výstavu by měli spolu s pedagogem mířit, aby se zúčastnili čtyř vzdělávacích programů, které pracují s tématy fungování algoritmů, stereotypů, problematikou chyby a tzv. efektem přihlížejícího. Vycházejí z projektu *Heroic Imagination Project* amerického psychologa Philipa Zimbarda a navazují také na předchozí projekt *#Datamaze*, který položil základy koncepce instalace na pomezí umění a vzdělávání. Každý program je primárně spojen s jedním či dvěma uměleckými díly. V rámci programu pracujícího s chybou mají studenti příležitost zažít performan- ce v rozšířené realitě, zakončené v prostoru imerzivní a interaktivní instalace, která zpochybňuje zavedené způsoby vnímání a rozvíjí kritické a kreativní myšlení. Dílo Mushona Zer-Aviva je inspirací pro program Algoritmická budoucnost a díla Ep- ose 257 jsou výchozím bodem pro reflektování stereotypů nejen v oblasti součas- ného umění. Poslední ze čtveřice programů s názvem Obyčejné hrdinství odhaluje principy pasivity jedince ve společnosti (tzv. efekt přihlížejícího) a využívá opět in- stalace studia SKULL.

Programy jsou uzpůsobené skupinám 10–25 žáků či studentů s pedagogy a obsa- hují různé aktivity, od iniciačního zážitku přes kreativní workshop až po závěrečnou reflexi. Výstavu doprovází řada akcí a vzdělávacích programů pro školy. Projekt se uskutečňuje za finanční podpory Evropské unie.

Lucie Laitlová,
koordinátorka vzdělávacích
programů centra DOX

Umělci po škole

... a několik slov k revizi RVP v oblasti Umění a kultura

ROMANA BARTŮŇKOVÁ

Kreativní myšlení, schopnost improvizace, zručnost, vnímavost vůči sobě, druhým i vnějšímu světu a jeho duchovním hodnotám, komunikativní dovednosti, všeobecný kulturní přehled, kultivovaný projev jsou žádané položky ve společnosti obecně a na pracovním trhu zvláště. Vysoko ceněný je zejména tvůrčí a inovativní přístup k výzvám budoucnosti. Vzdělávací oblast Umění a kultura na tyto kompetence v RVP myslí a klade na ně důraz. Předměty výchov spadající do této oblasti by si tudíž měly umět v českém školství získat respekt a svůj prostor. Naštěstí na to nejsou samy!

Vyučující uměleckých předmětů a výchov potřebují ke své profesi nejen učebnu a čas v rozvrhu. Potřebují mít také možnost reagovat na vnější impulsy, informace z médií, kulturní podněty z galerií a muzeí, ateliérů, klubů, divadel a koncertních sálů, tanečních a hudebních studií. Potřebují zkrátka výzvy k participaci na aktuálním společenském a kulturním životě.

O podporu kreativního učení dětí a mládeže, vzdělávání pedagogů, lektorů a dalších profesionálů z kulturního a kreativního odvětví se stará mnoho malých či větších organizací, které se sdružují do větších platforem. K největším z nich patří u nás platforma uMĚNÍM¹, kterou iniciovala Společnost pro kreativitu ve vzdělávání (SPKV²). Mezi zástupci platformy uMĚNÍM jsou etablované galerie a muzea, taneční a hudební organizace, asociace pro filmovou výchovu, designěři, divadelníci, pořadatelé festivalů apod. Členům, členkám a partnerům platformy leží na srdci víceméně to samé: Zprostředkovat vyučujícím a jejich svěřencům srozumitelnou a atraktivní formou podněty z umělecké a kulturní oblasti a školám poskytnout adekvátní podporu.

Další velkou podporu školám může poskytnout samotné živé umění – respektive jednotliví tvůrci. Jednak prostřednictvím prezentace své umělecké činnosti na nejrůznějších přehlídkách, představeních, výstavách a festivalech, ale také přímým kontaktem diváka. Absolventky a absolventi vysokých uměleckých škol se často ohlížejí po lektorské činnosti, kde by své schopnosti a zkušenosti z oblasti tvorby a uměleckého světa mohli předat dospělým i dětem a také obohatit sebe i své portfolio o vzdělávací činnost. Schopnost srozumitelným způsobem zprostředkovat poselství vlastního díla může být velmi praktickou kompetencí. Laická veřejnost totiž nebyvá v konfrontaci

---

¹ <https://umenim.cz/>

² <https://spkv.education/>

se současným uměním příliš vnitřně angažovaná, dochází často k nepochopení, misinterpretaci a následně až ke ztrátě zájmu o nové formy umění a jeho poselství. Dopřít k veřejnosti potřebné informace ale rozhodně není hlavním úkolem umělců.

Pokud bychom hledali jádro nedorozumění, našli bychom ho možná právě v české škole, která se tváří v tvář současným formám a obsahům uměleckých výstupů stále poněkud, řekněme, ostýchá. Přitom nejmladší generace a současné umění jdou velmi dobře dohromady!

Často jsou to právě děti a mladí umělci, kdo reflektuje přítomnost, ale ukazuje také budoucí vývoj a posouvá hranice témat, technologií, žánrů i oborů. Děti jsou velmi vnímavé, a pokud mají adekvátní podmínky ke vzdělávání a rodinné zázemí, dokážou jakýkoliv nový impuls, informaci či dovednost zpracovat a využít ke svému růstu a obohacení. Mladí umělci a umělkyně mají většinou na konci studia zájem potvrdit svou uměleckou značku, jméno, nastoupit na dráhu profesionála ve svém oboru. Jsou vybaveni zkušenostmi, ale ještě je zcela nepohltila pracovní rutina a závazky. Zároveň se na ně upíná pozornost jako na ukazatele budoucího vývoje oboru, na barometr předvídající možný vývoj společnosti. Je tedy nasnadě tento zdroj inspirace a vizí zachytit a podpořit přímo spoluprací s nimi ve výuce. Jak ale na to, když máme ve škole k dispozici jen malý manipulační prostor a čas?

Pojďme si udělat malou, ale podstatnou odbočku. V kontextu aktuální živé debaty kolem revize RVP základního vzdělávání (ZV) se odborná veřejnost zamýšlí nad rolí a statusem uměleckého vzdělávání a výchovy v českém školství. Před výtvarnou a hudební pedagogickou obcí stojí nová výzva – plánované začlenění doplňujících uměleckých oborů – dramatické, filmové/audiovizuální a pohybové/taneční výchovy do školních výukových plánů. Soubor o kabinety a hodinovou dotaci výchov tedy může začít.

Anebo také ne. Záleží, který návrh revize RVP bude nakonec realizován a hlavně jak bude konkrétními školami pochopen a uchopen.

(...) v prvním návrhu jsou VV a HV samostatné povinné obory, ostatní obsah (taneční, dramatická, filmová, pohybová výchova) je nepovinný a školy jej mohou, ale nemusí zařadit. Druhý návrh vše propojuje do jednoho oboru a školy musí zařadit povinně veškerý obsah. Hodinová dotace má být navýšena z tzv. disponibilních hodin. Podstatné je, že již nyní mohly školy oba přístupy praktikovat, pokud si takto zpracovaly ŠVP (byla to otázka jejich volby). (...) O hodinové dotaci pro konkrétní obory ale není ještě rozhodnuto. Celkový počet hodin v učebním plánu se nemění, posiluje se počet disponibilních hodin, s nimiž může škola naložit podle vlastního uvážení.³

³ <https://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-faq-k-promenam-oboru-v-revizi-rvp-prinasime-odpovedi-na-nejcastejsi-otazky/>

Aktuální situace ve školách, možnosti ředitelů a realita a zkušenosti učitelů a učitelek i nastavení jejich současné vysokoškolské přípravy se přiklání spíše k první variantě.

Výtvarná výchova a hudební výchova dosud opanovávají školní vzdělávací programy jako dva předměty vyučované od 1. do 9. třídy (ve většině případů) odděleně. Ve školách mají své místo v rozvrhu, jsou založené na propracované oborové didaktice a aprobovaných vyučujících, kteří v ideálním případě mají své specializované kabiny a odpovídající materiálovou výbavu. Dobří vyučující „výtvarky“ a „hudebky“ svou výuku přizpůsobují potřebám dětí i podnětům ze současného umění, klasické vyjadřovací prostředky a metody a základní informace ze světa výtvarného umění a hudby již nyní doplňují mezioborovými přesahy, využívají nová média apod.

Současné umění i každodenní kulturní život zase spíš dává za pravdu druhému návrhu. Umění je jedno! Kreativita je všudypřítomná. Nic není zcela oddělené, vše se děje současně, kulturní odvětví se prolínají. Galerie se stávají místem vzdělávání, ulice prostorem pro performance a koncerty, architektura se propojuje s tancem a pohybem, výtvarníci zakládají kapely a audiovizuální média se prolétají všemi obory. Na sociálních sítích bují tvorba všech, kteří udrží v ruce chytrý mobil, a umělá inteligence se pomalu, ale jistě vkrádá do všech zákoutí lidské činnosti. Umění to vše reflektuje, zpracovává a transformované do více či méně srozumitelné odpovědi nám to vrací zpět v podobě hmotného či nehmotného artefaktu, obrazu, zvuku či akce.

Vraťme se nyní k myšlence propojování živého umění se školami. Po celé ČR probíhají nejrůznější projekty, které se o spolupráci umělců a umělek se školami již léta

snaží. Jedním z takových projektů, který byl realizován na větším množství zapojených škol⁴ mezi lety 2016–2018, byl projekt SPKV Kreativní partnerství (KP). V jeho evaluační zprávě⁵ se můžeme dočíst podrobnosti o pozitivních dopadech na profesní rozvoj vyučujících i motivaci žáků, míru jejich osobní angažovanosti, jejich samostatnost, zodpovědnost, schopnost spolupráce, sebevědomí, studijní výsledky, a to jak žáků běžných, tak žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Pozitivní vliv měl projekt KP i na vztahy ve třídě i s vyučujícím a významně přispěl k rozvoji vztahů s rodiči. Reflexe umělců se dá shrnout slovy jednoho z nich „učíme se od žáků“.

Mezinárodní vzdělávací platforma **Máš umělecké střevo?**⁶ (MUS) je další ze subjektů spadajících pod platformu uMĚNÍM. Dlouhodobě zve školy ke spolupráci na výstavních i vzdělávacích projektech, k návštěvám galerií a ateliérů umělců, pořádá již tradiční přehlídku středoškolských uměleckých skupin, organizuje komunitní akce a festivaly. Přímo na podporu vstupu živého umění do škol je zaměřen projekt MUS s názvem **Umělci po škole** (UPŠ)⁷. Stejně tak jako KP spojuje i tento projekt vyučující a děti na základních školách s umělci a umělkyněmi zastupujícími nejrůznější umělecké obory (výtvarné umění, divadlo, architektura, tanec apod.). Rozsah projektu UPŠ je ale již dvojnásobný a probíhá v celostátním měřítku. V projektu jsou v roce 2023 zapojené školy z Prahy, středních Čech, Plzně, Tábora a také základní školy v jihomoravských obcích zasažených před dvěma lety tornádem a klub dětí ze sociálně vyloučené lokality Mojžíř v Ústí nad Labem.⁸

Vyučující se setkávají s vedoucími lektory z MUS na přípravných workshopech, kde si vyměňují zkušenosti například ohledně toho, jak v hodinách žáky motivovat, jaké jim nabízet aktuální podněty k tvorbě, a v neposlední řadě ohledně toho, jak co nejlépe využít potenciál zapojení umělce do výuky. Postupně rozvíjejí společně zvolené téma, jímž reagují na okolnosti, které hýbou společností a mají dopad i na samotné děti. Někteří vyučující mají jasnější představu, kam by v rámci tématu chtěli s dětmi vykročit, a podle toho jsou propojeni s určitým umělcem, jiní se orientují až podle konkrétního umělce, který je inspiruje. Ať už je to tanečník, scénografka, malířka, nebo fotograf. Umělec a vyučující ve škole tvoří tandem. Učitelé zde působí jako znalci školního prostředí a individuálních potřeb žáků i jako mediátoři a opora umělců. Mají odpovědnost za zdárně probíhající workshop, asistují, spolupracují s umělci. Jde jim o společnou věc! Postupně za podpory lektorského týmu MUS umělec, žáci a vyučující rozvíjí svůj školní projekt na dané téma v libovolném médiu a spějí ke společnému uměleckému výstupu.

---

⁴ Praha 2016–2018, zapojeno 11 škol – celkem 26 tříd.

⁵ https://spkv.education/archiv/content_cz/evaluacni_zprava_projektu_kreativni_partnerstvi_praha_final_0.pdf

⁶ <https://umeleckestrevo.cz/>

⁷ <https://umeleckestrevo.cz/platforma-mus/umelci-po-skole/>

⁸ Spolupráce s pobočkou spol. Člověk v tísni, o. p. s., Ústí nad Labem.

Důležitou myšlenkou projektu UPŠ je také propojování škol s umělci vázanými na konkrétní lokalitu, a tak v pražských školách působí např. studující a absolventi UMPRUM, AVU či DAMU, v Plzni z Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara, na jižní Moravě absolventi FAVU. V regionech proběhnou výstavy školních projektů v místních kulturních zařízeních. Tento princip napomáhá rozvoji komunitního života, propojení školy s místní samosprávou, galerií, knihovnou či sokolovnou. Příprava výstavy a vernisáž pak přináší možnost participace dalších zástupců školy, dětí i jejich rodičů a umělecké scény. Výstavní prostor je vybírán tak, aby byl pro všechny dostatečnou odměnou za účast v projektu a mohla zde být uspořádána důstojná přehlídka vzniklých projektů a artefaktů. Na koncepci a instalaci výstavy se podílí umělci, kteří navrhuji, jak jejich školní projekt ve společných prostorách vystavit co nejfunkčněji v dialogu s ostatními projekty. Podoba školního výstupu však není metou a cílem projektu. Hlavním cílem je společná radost ze spolupráce a vzájemné obohacování všech stran.

Podobné projekty, stejně tak jako tvůrčí a umělecké školní předměty jsou vhodným prostorem pro celostní rozvoj mladého člověka, zvláště když jsou pojímány mezioborově a jejich potenciál se rozlévá i do jiných vzdělávacích oblastí. V souvislosti s enormním společenským tlakem na mladé lidi je důležité také téma psychické pohody. Místo exaktní složky zde studenti rozvíjí svou kulturní citlivost, intuici, pracují se svými smysly, s tělem, svou roli tu hraje humor, společná radost. Mnohem méně zde působí tlak na výkon a výsledky, ale spíše jde o zážitek a proces.

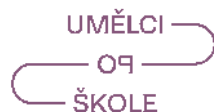
Hranice oborů a předmětů se v posledních desetiletích značně rozvolnily a do mnoha českých škol pronikly moderní strategie výuky výchov, projevila se energie absolventů a absolventek pedagogických fakult, impulsy z alternativního školství i ze zahraničí. Pomohly tomu také nové technologie, ale i generační obměna vedoucích pracovníků a jejich snaha jít s dobou, reagovat na společenské výzvy a nabízet dětem a rodičům progresivnější výukové metody a obsahy. Ve městech a obcích s kulturním zázemím a osvědčenými radními dochází k podpoře a kooperaci škol s živým uměním. Není tomu tak zdaleka všude, ale obecně se zdá, že se situace kreativního vzdělávání a výchov v českém školství ubírá tím správným směrem.

Doufejme tedy, že jakákoliv revize RVP základního vzdělávání nebude tomuto pozitivnímu trendu i školám přítěží, ale naopak bude otevírat další možné cesty, jak kreativní oblast ve vzdělávání posílit. Jen tvůrčí člověk se dokáže s otevřenou myslí vyrovnat s novými úkoly a vydat se neprozkoumaným územím, když to situace vyžaduje.

Romana Bartůňková,

koordinátorka a garantka projektu
Umělci po škole, členka platformy MUS,
kurátorka, metodička a vyučující
na UMPRUM a Gymnáziu Na Zatlance,
Praha

Hodnocení tvůrčího myšlení v PISA 2022

SIMONA BOUDOVÁ

Mezinárodní šetření PISA u patnáctiletých žáků pravidelně zjišťuje úroveň matematické, čtenářské a přírodovědné gramotnosti. V cyklu PISA 2022 byla zařazena nová, inovativní doména, zaměřená na oblast tvůrčího myšlení. Článek představuje klíčové aspekty tvůrčího myšlení v pojetí šetření PISA.

Proč je důležité rozvíjet tvůrčí myšlení žáků?

Jaké znalosti a dovednosti by si měli mladí lidé osvojit, aby byli připraveni na budoucnost a dokázali se uplatnit a uspět ve světě, který se dynamicky vyvíjí, každým dnem nás vybízí k novým výzvám a jehož podobu dokážeme stále méně předvídat? Procesy digitalizace a automatizace proměňují náš svět tempem, které nás nutí uvažovat nad tím, zda současný obsah vzdělávání dokáže vybavit mladé lidi na život v 21. století. V otevřeném, rychle se měnícím světě vzdělávání stále méně směřuje k přípravě na konkrétní profesi a úspěch jedince závisí do značné míry na jeho schopnosti adaptovat se na změny, být připraven celoživotně se vzdělávat a měnit pracovní zařazení.

Schopnost tvůrčího myšlení je jednou z klíčových dovedností, které je třeba u mladých lidí podporovat, tak aby byli schopní přizpůsobit se měnícím se podmínkám trhu práce, aby byli flexibilní a schopní rozvíjet svůj jedinečný osobní potenciál. V reakci na tento vývoj zařadila Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj v roce 2022 oblast tvůrčího myšlení do Programu pro mezinárodní hodnocení žáků (PISA). Může tím nepochybně podpořit širší debatu o důležitosti rozvíjení tvůrčího myšlení žáků ve školách a zároveň poskytne tvůrcům vzdělávacích politik validní, mezinárodně porovnatelná data pro informovaná rozhodnutí v této oblasti.

Co je tvůrčí myšlení?

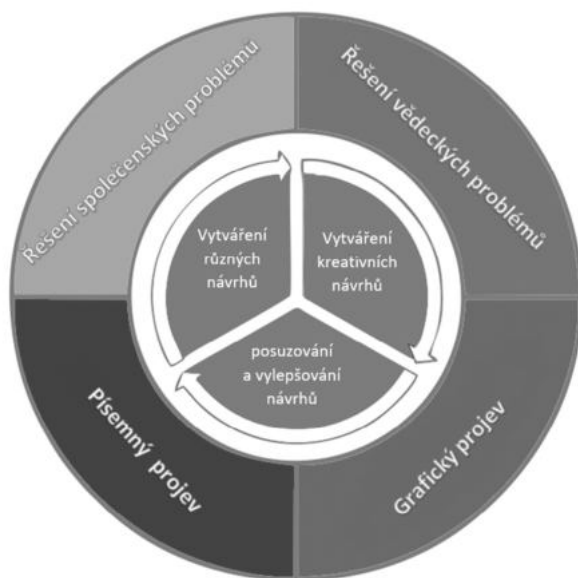
PISA definuje tvůrčí myšlení jako způsob uvažování, který vede ke vzniku relevantních, hodnotných a originálních nápadů, přičemž takového uvažování je schopný každý člověk – nejedná se tedy o vlastnost pouze lidí umělecky nadaných (toto širší pojetí kreativity „každodenního života“ bývá v odborné literatuře označováno jako tzv. kreativita „malého k“). Tvůrčí myšlení je pojímáno jako kognitivní proces, který je nezbytný pro naše zapojení do tvůrčí činnosti, a tento proces, stejně jako jeho výstupy, se projevuje v našem každodenním životě. Toto pojetí vychází z obecného

zaměření projektu PISA, který zkoumá schopnosti patnáctiletých žáků aplikovat určité osvojené znalosti a dovednosti v reálných situacích každodenního života.

Jak PISA měří tvůrčí myšlení?

PISA je mezinárodní projekt sdružující více než 80 zemí a ekonomik z celého světa a tvůrčí myšlení bylo sledováno ve více než 60 z nich. Takto rozsáhlé měření tvůrčího myšlení bylo provedeno poprvé a jednalo se o dosud nekomplexnější a nejnáročnější projekt z hlediska tvorby testových položek a jejich vyhodnocování.

V rámci šedesátiminutového testu žáci řešili sadu úloh, v nichž prokazovali svoji schopnost aktivně vytvářet jedinečné, kreativní návrhy, tj. návrhy originální, které by napadly málokoho. Jindy měli žáci přijít s návrhy různorodé povahy, tedy s větším počtem „běžných“ nápadů na stejné téma, které se od sebe ale odlišují, tedy jsou co nejvíce rozmanité. Vedle zmíněné vlastní tvorby žáci v testu také posuzovali již hotové návrhy, přičemž měli za úkol je určitým způsobem rozvíjet a vylepšovat. U všech takových návrhů byl kladen důraz na originalitu a relevanci pro zadaný problém, který žáci řešili.

Kompetenční model testu tvůrčího myšlení PISA 2022

Všechny úlohy, s nimiž se můžeme v testu PISA setkat, zachycují povahu reálného světa a je důležité, aby zprostředkovaly takové situace, s nimiž se patnáctiletí žáci běžně setkávají. Žáci se tak například snaží originálním způsobem vyřešit vědecký či společenský problém, pro nějž neexistuje jednoznačné optimální řešení, přičemž

mohou pracovat individuálně nebo v rámci simulovaných scénářů, v nichž musejí spolupracovat s ostatními. Témata pokrývala řadu problémů od těch na lokální úrovni (plánování schůzky) až po otázky na úrovni globální (produkce odpadu, zlepšení udržitelnosti bydlení). Jiné úlohy přivádí žáky do situací, v nichž s použitím digitálního grafického editoru pracují na určitém grafickém návrhu – ten mohou buď sami vytvářet, nebo v souladu se zadáním aktivně vylepšovat již připravený návrh. Žáci se v úlohách věnovali například designu oblečení a navrhování loga společnosti. Důležitým vyjádřením tvůrčího procesu je nepochybně také písemná tvorba, proto test PISA obsahoval také úlohy, v nichž žáci mohli vyjádřit svou představivost prostřednictvím různých formátů písemného projevu (například doplnit titulky do komiksu nebo uvažovat o významu fantazijní ilustrace).

Jak se úlohy z tvůrčího myšlení vyhodnocují?

Téměř všechny úlohy, na nichž žáci pracují, jsou tzv. úlohy s tvorbou odpovědi, v nichž žáci nevybírají odpověď z nabízených možností, ale svou odpověď aktivně tvoří. Úlohy nemají jediné správné řešení a v odpovědích žákům poskytují prostor pro vyjádření svého tvůrčího uvažování. Posuzování odpovědí provádí vyškolení hodnotitelé v souladu s velice detailními pokyny, které zajišťují konzistentní přístup ve všech zapojených zemích.

Spíše než správnost odpovědí se hodnotí jejich relevance, originalita a míra demonstrování tvořivosti v závislosti na hodnocené oblasti. Například v oblasti vytváření kreativních návrhů hodnotitelé nejprve posuzují, zda je odpověď relevantní vzhledem k zadání úkolu a k tématu. V dalším kroku musejí vyhodnotit, jak žák s tématem pracuje. Zde důležitou roli sehrál předvýzkum probíhající v několika zemích, díky kterému byla vytipována témata, která se často opakují, a témata neobvyklá, která splňují atribut určité výjimečnosti. Má-li být žákova odpověď uznána jako originální, nemusí ale nutně pracovat s neobvyklým tématem. O originální odpověď se může jednat i v tom případě, kdy žák pracuje s tématem obvyklým, ale obohatí ho o další prvek, který je sám o sobě neotřelý či jedinečný. Důležité je, že originalita je posuzována relativně, tj. ve vztahu k odpovědím ostatních žáků, kteří vypracovávali stejný úkol. Z výše uvedeného vyplývá, že hodnocení tvůrčího myšlení v PISA 2022 představuje metodologicky unikátní projekt, který inovativním způsobem hodnotí tvůrčí potenciál žáků bez ohledu na jejich národnostní a kulturní zázemí.

Kde se dozvím více informací

Pro zájemce o detailní informace o pojetí a hodnocení tvůrčího myšlení v PISA 2022 je dostupná česká verze koncepčního rámce šetření. Dokument je ke stažení na webových stránkách České školní inspekce, která odpovídá za realizaci šetření

v České republice. Další informace, včetně výsledků českých žáků a jejich vrstevníků z ostatních zemí, budou k dispozici v první polovině roku 2024.

Simona Boudová,
oddělení mezinárodních šetření,
Česká školní inspekce

Výzva pro vedení škol je kreativní leadership

DIANE FISCHER-NAYLOR

Vzdělávací systémy po celém světě si uvědomují, že žákům se v učení daří, když mají ve všech předmětech příležitost rozvíjet své kreativní myšlení. Školy jsou složité organizace a změny v jejich fungování, včetně toho, jak zavádějí kreativní myšlení, závisí na podpoře vedení samotných škol. Vedení musí řídit změny, které jsou nezbytné v kultuře a systému dané školy, musí umět poskytovat učitelům podporu v oblasti profesního rozvoje, aby mohli zavádět kreativní myšlení ve své pedagogické praxi. Výzvou pro ředitele škol a další stakeholdery změn ve vzdělávání je, jak toho dosáhnout.

Co musí kreativní lídři udělat?

Mít podporu a odhodlání vedení je základem všech programů kreativního vzdělávání, které jsme v Creativity, Culture and Education (CCE) vyvíjeli a podporovali více než deset let. Vedení ve vzdělávání je samo o sobě dobře prozkoumaným tématem a o charakteristikách efektivních vedoucích pracovníků škol existují jasné poznatky. Jak se provádí změny směřující k zavedení kreativního myšlení, je však méně známé.

Důležitý vhled do problematiky kreativního leadershipu poskytl průzkum, který zadala londýnská společnost Mercers' Company v Londýně a jehož cílem bylo pomoci vedoucím pracovníkům škol v Anglii, aby se kreativita stala ústředním prvkem života jejich

žáků (Lucas et al., 2021)¹. Tento průzkum shrnul pádné argumenty pro jeho důležitost a začal ilustrovat, jak se projevuje ve školách. Odhalil a zdůraznil některé klíčové činnosti a kroky ke změnám, které vedoucí pracovníci potřebují udělat k tomu, aby usnadnili rozvoj kreativity u učitelů i žáků. Průzkum zviditelnil roli kreativního vedení a také upozornil na potřebu větší praktické podpory pro ty, kteří se na něm podílejí.

Jak lze podpořit (kreativní) lídry na školách?

Od zveřejnění Mercersova průzkumu v roce 2021 mezinárodně uznávaný tým nadále intenzivně pracuje na tom, aby lépe porozuměl kreativnímu vedení, tomu, jak podporovat vedoucí pracovníky, aby kultivovali kreativní myšlení ve všech aspektech života školy, a tomu, jak rozvíjet kreativní návyky ve výuce.

Z této práce vzešly dvě významné věci. Za prvé brzy (listopad 2023) vyjde kniha *Creative Thinking in Schools: A Leadership Playbook*. Tato praktická příručka využívá model pěti kreativních návyků (zvědavý, vytrvalý, spolupracující, disciplinovaný a nápadiť), jehož vypracováním pověřilo CCE Centre for Real-World Learning v roce 2012. Příručka je bohatým zdrojem, který se zaměřuje na podporu vedoucích pracovníků, aby naladili sebe a své školní komunity na klíčové myšlenky a výzkumy v oblasti kreativního vedení. Následně nabízí možnost „hrát si“ prostřednictvím řady praktických aktivit. Každá hra nabízí související materiály pro profesní vzdělávání a přístupy k facilitaci, které, jak doufáme, umožní vedoucím pracovníkům škol na celém světě odvážné, promyšlené a systematické kreativní vedení a budování kapacit mezi jejich zaměstnanci tak, aby mohli zakotvit a zlepšit kreativní myšlení.

Dále se chystá spuštění nové mezinárodní komunity pro profesní vzdělávání spojené s tímto playbookem. Pod vedením CCE vytvoří nadšenou celosvětovou komunitu kreativních lídrů a pedagogů, kteří chtějí pracovat na rozvoji škol a vzdělávacích systémů. Laťka je vysoko, i tak je třeba vykonat ještě mnoho práce, ale doufáme, že společným učením a sdílením dosáhneme významného pokroku v tom, aby se kreativní myšlení stalo hlavním cílem vzdělávání.

Zveme vás, abyste se k nám na této cestě připojili.

¹ LUCAS, B., SPENCER, E. a L. STOLL. *Creative leadership to develop creativity and creative thinking in English schools: A review of the evidence* [online]. London: Mercers' Company, 2021. Dostupné z: <https://www.creativityexchange.org.uk/asset/223>.

Diane Fischer-Naylor,
ředitelka britské organizace
Creativity, Culture & Education

Umělá inteligence se postupně stává směsí inteligence kolektivní. Lidské i strojové

Je zajímavé, jak různá je informační hladina, bavím-li se s lidmi ve svém okolí o umělé inteligenci (AI). Někdo neví, o co jde, jiný ji už využívá. Jednoho fascinuje, druhý z ní má strach. Ale zatím nikdo mi nebyl schopen říci, jaký vztah má AI vůči kreativitě. Jestli ji rozvíjí, nebo naopak potlačuje. Proto jsem se pro následující rozhovor vydala mimo svoji sociální bublinu. Za Michalem Kučerákem, kurátorem, výzkumným pracovníkem a lektorem, který se zajímá o mediaci umění se vzděláváním a hledá způsoby, jak zapojit počítače do procesu zprostředkování umění a jak prostřednictvím umění rozvíjet kritické myšlení. „Umělá inteligence je výzva, nemá smysl schovávat hlavu do písku. Počítač byl vynalezen jako taktická technologie a na to nezapomínejme. Nevěřím v koncept humanitárního bombardování, ale ve schopnost tvořit lepší budoucnost. A na to budeme potřebovat pomoc. Jen je důležité psát správné texty, příkazy a programy.“

?) Jak byste někomu, kdo o umělé inteligenci nikdy neslyšel, vysvětlil, o co jde?

V úvodu je potřeba říci, co vlastně obecně chápeme pod pojmem inteligence, a uvědomit si, co je její součástí. Určitě je to schopnost představovat si, porozumět, učit se, mít emoční dovednosti, plánovat, ale také je to kreativní myšlení, logika, sebeuvědomění... Umělá inteligence je inteligence strojů, není přirozeně lidská. Nabízí se tedy logicky otázka, zda vše výše uvedené AI dokáže. Vědci rozlišují slabou a silnou AI. Slabá řeší úzce vymezené úkoly (např. hlasový asistent, generování obrázků, chytrý chatbot). Silná AI je ta, která se podobá lidskému uvažování, zahrnuje větší komplexnost, která by ji potenciálně měla přivést k sebeuvědomění.

?) Je současná verze umělé inteligence tedy skutečně inteligentní?

Správný dotaz. Obecně vzato je inteligence komplexní záležitost. Je logické, že člověk se tuto schopnost snaží simulovat, celý technologický pokrok směřuje k překonání našich limitů, jak tělesných, tak intelektuálních. Máme stroje, které se pohybují rychleji než lidé, proč nemít stroje, které myslí komplexněji než lidé?

Slovo umělé inteligence funguje jako skvělý marketing, přitahuje pozornost. Ty nástroje, které máme k dispozici, jsou nástroje slabé AI. Zároveň je jejich vývoj omezen na zprostředkovaný dataset určený k jejich trénování, kam bohužel přepisujeme i své nedokonalosti, předsudky i limity. Pro budoucí rozvoj bude rozhodující kapacita systému – informace se musí uložit, zpracovat, vyhodnotit, provést, získat zpětnou vazbu, adaptovat se, uložit... a tak dokola. Ještě nás čeká kus cesty, aby vznikla umělá inteligence v pravém slova smyslu. Ale možná se sami překonáme a překvapíme.

?) Určitě ale existují příklady, kdy AI předčila lidský intelekt. Napadá vás nějaký?

Existují studie, kdy byla AI přesnější například v predikci srdečního infarktu. Jedná se o příklad oné slabé AI, která je trénovaná na jeden konkrétní, specifický úkol a na rozdíl od doktora není ovlivněna faktory jako stres, vyčerpání, rodinné problémy apod. V takový moment je AI opravdu přesnější, lidově řečeno pracuje s čistou hlavou. A předpokládám, že podobné další případy se budou objevovat více.

?) Může být umělá inteligence kreativní? A může kreativitu podporovat?

Otázkou je, co je kreativita. Nebo přesněji kreativní myšlení. AI je určitě překvapivá, dokáže hledat nečekaná řešení, ale je toto definice kreativity? Tvoří hudbu, videa,

maluje obrazy. Generuje výstupy, které spadají do oblasti tvořivosti, to bezesporu. Pořád je to ale jakési napodobování, *mimésis*. AI se na základě zmiňovaného datase-tu naučila, že něco nějak vypadá. Jejím úkolem je tvořit, to se od ní čeká, to je do ní zakódováno. Do kreativity se ale promítá něco nevyzpytatelného, jako jsou emoce, snění, tajemství, hodnoty, to AI zatím nedokáže. Určitě ale lidskou kreativitu podporuje, vstupuje jako nový prvek a rozšiřuje stávající možnosti.

?) Mnoho z nás v poslední době zaznamenalo tzv. AI ChatGPT, s jehož pomocí lze generovat nejrůznější texty. Co byste poradil učitelům, jejichž žáci budou takto tvořit seminární práce, referáty, slohovky?

To je těžká otázka. Myslím si, že je v takovém případě velmi důležitá komunikace, otevřenost. Víme, že se to děje nebo dít bude. Musíme se zaměřit na to, jak se studenty mluvit, vysvětlit, že tyto nástroje by neměli využívat pro výsledek (ačkoliv to k tomu samozřejmě hodně svádí), ale spíše k výzkumu, jako nový smysl, rozšíření naší inteligence. Důležité je překonat fázi fascinace a o AI uvažovat jako o nástroji zmiňovaného výzkumu. Pak bych učitelům poradil, aby mysleli na to, jak důležité bude umět pracovat s tzv. prompty, příkazy, které systému zadáváme. Otázkou nebude, zda student něco vygeneroval, ale jak postupoval při zadání příkazu, jak text vznikl, jak student zapojoval zvědavost, ale i kritické myšlení. Vést studenty k editorské činnosti. Pokud část práce a našeho myšlení přesuneme na tento umělý systém, může se nám otevřít možnost promýšlet nové věci, objevovat jiné perspektivy.

?) Jak mohou učitelé žákům pomoci se v možnostech AI zorientovat? Existují nějaké funkční nástroje?

Určitě bych doporučil projekt AI dětem, kde vzniká bohatá metodika umožňující učitelům zorientovat se v tématu. Dalších mnoho metodik se rodí, je to živý nástroj. Jiným konkrétním příkladem je příručka *Elements of AI*, k dispozici už i v češtině. Vstoupili jsme do fáze, kdy se nutně přehodnocuje role informatiky. Už dávno není o psaní dokumentů, vypalování CD nebo používání prohlížečů. Důležité je informatické myšlení, umět rozložit celky na menší části, analyzovat výstupy, učit se pracovat se zpětnou vazbou. Na druhé straně je až kriticky důležité klást důraz na etické aspekty, ty jdou často u tvorby nových digitálních produktů stranou na úkor ekonomiky pozornosti a dohledu. Náš mozek je sval, AI ho může oslabit, ale i posílit.

?) Stojíte za aktivitami, které přibližují AI žákům. Pojdme učitele na některé z nich pozvat.

Momentálně v Praze v Centru současného umění DOX probíhá dlouhodobá výstava Úhel pohledu, jejíž součástí je i instalace izraelského umělce Mushona Zer-Aviva s názvem Normalizace. Ta se zamýšlí nad konceptem normality za pomoci nástroje, který umožňuje fungování umělé inteligence – strojového učení, tedy schopnosti automatizovaného systému se učit. DOX nabízí druhému stupni základních škol a středním školám i program Algoritmická budoucnost, kde řešíme různé příklady AI algoritmů a zaměřujeme se na etické aspekty. Součástí programu je např. debata o programu schopném predikovat sexuální orientaci na základě fotografie. Dále jsem spolupořadatel festivalu Uroboros, kde máme několik videí zaměřujících se na téma AI. Mimo to jsme s Lenkou Hámošovou organizovali v rámci Festivalu umění a kreativity ve vzdělávání (FUK) workshop zaměřený na umělou inteligenci.

?) Tyto aktivity vycházejí z vašeho projektu #DATAMAZE nebo na něj navazují. Ten se zaměřuje na posílení digitální a datové gramotnosti prostřednictvím současných uměleckých projektů v galerijním prostředí. Můžete nám ho stručně představit?

#DATAMAZE je koncept tzv. výzkumné výstavy, jejímž cílem bylo v galerijním prostředí zkoumat téma blízké digitální gramotnosti. Zkoumali jsme datovou gramotnost (doporučil bych příručku *Datový detox*, která je přístupná i v češtině) a v poslední fázi projektu se ukázalo, že je čas začít mluvit i o algoritmické gramotnosti a odolnosti. Potřebujeme rozumět nejen digitálnímu prostředí, co jsou a kde všude jsou naše data, ale i algoritmům, tedy komplexním operacím, které jsou často orientované na to, měnit naše chování nebo řídit naše rozhodování.

?) V rámci tohoto projektu jste také řešil tzv. datový detox. Jaký je rozdíl mezi datovým a digitálním detoxem? Jestli vůbec nějaký je.

Digitální detox spočívá v tom, že digi nástroje nepoužíváme. Datový detox vychází z toho, že je používáme, a snaží se omezit naši digitální stopu – čarovné slovo metadata, tedy data o datech, která jsou všudypřítomná –, pečuje o naši digitální identitu. Tím, že jsou digitální technologie neviditelné, nevěnujeme jim potřebnou péči. Kdybych to uvedl na příkladu – dům vidím, vím, že se o něj musím starat, ale kdoví, kde všude jsou uložena má hesla, kde všude jsem uvedl e-mail, kde mám uložená čísla kreditky a kdo zpracovává má osobní data. Datový detox není o nepoužívání mobilu, ale o tom, uvědomit si, jak ho používat. Detoxikovat také neznamená nejíst, ale zbavovat se toho, co je škodlivé.

?) Předpokládám, že současná mládež má pocit, že digitálním nástrojům rozumí. Mladí lidé jsou jimi v převážné většině obklopeni už od mala. Je jejich, řekněme, sebejistota z vašeho pohledu přehnaná? Mají rezervy?

To je zajímavý postřeh a sám jsem si toho všiml během programů, kdy jsem měl možnost se bavit s mladou generací, středoškoláky. Narodili se do doby, kdy je svět saturován digitálními technologiemi různého typu, a je pro ně často náročné získat odstup. Jenom díky tomu, že jsme se narodili o pár let dříve, můžeme mít nejen odstup, ale i určitou pochybnost. Pamatujeme si totiž svět bez všudypřítomného wifi signálu a dat. Mladí lidé tak mají přirozenou intuici, jak s digitálními nástroji pracovat, což zároveň vytváří určitou falešnou sebejistotu. Je proto potřeba pěstovat u nich kritické myšlení a posilovat empatii.

?) Jaký vztah má mé okolí k AI, jsem nastínila na začátku. Mohli bychom náš rozhovor uzavřít tím, jaký máte k umělé inteligenci vztah vy?

Budí ve mně respekt i nadšení. Toto nadšení je ale sdílené. Mluví se o tom, že zmiňovaná technologie se momentálně probudila ze zimního spánku do svého dalšího jarního období (jsme svědky cyklu technologie, která se vyvíjí od 50. let), charakterizuje ji překotný vývoj. Ale je velmi pravděpodobné, že zase dorazí zima a vše se zpomalí. V současné fázi dokáže toho, kdo s ní interaguje, překvapit. Tak jako ostatní i já se snažím objevovat její možnosti. Zároveň je to hra, jsme její součástí, protože ji trénujeme, všichni tvoříme kolektivní inteligenci, která se postupně stává směsí lidské a strojové inteligence. Hodně lidí sklouzává k hodnocením na škále dystopie–utopie. AI je technologie jako každá jiná, potenciálně geniální, ale stále vycházející z lidské podstaty, a tedy je dobré uvažovat, kdo je autorem algoritmu strojového učení, kterým se slabá AI řídí (kdo za ní stojí), a co tím, že tento algoritmus napsal, sleduje (k jakému účelu byla stvořena).

Rozhovor vedla Michaela Váchová, editorka Učitelského měsíčníku.

Máme plán a vizi pro umění a kulturu ve vzdělávání?

LUCIE ŠEVČÍKOVÁ

Festival umění a kreativity ve vzdělávání (FUK) letos přinesl debatu vyzdvihující fakt, že rovné příležitosti, wellbeing, ale i strach z budoucnosti mohou efektivně řešit kreativní metody učení. Jeden z tematických panelů, který hostil 18. dubna 2023 pražský DOX, byl zastoupen lidmi z řad odborníků, úředníků a zástupců škol. Byl věnován, i díky zapojení ministerstva kultury (MK), aktuálnímu vývoji oblasti Umění a kultura v rámci revize rámcových vzdělávacích programů. Co na této akci zaznělo?

O úvodní slovo se postaral ministr kultury Martin Baxa. Ten byl hostem i loňské debaty Kreativní vzdělávání míří do Česka. Jak v diskusích s hosty, tak s publikem se hovořilo o tom, že jde o velký posun, pokud se do kompetencí zařadila nově i ta kulturní. „Naše úsilí neberme jako zápas, ale prosazování toho, co považujeme za správné, kulturní kompetence,“ řekl ministr. To, že panují různé pohledy na oblast Umění a kultura, kterou RVP pojímá, berou zástupci MK jako možnost nabídnout pomocnou ruku ve vysvětlování, mediaci konkrétních témat, poskytování metodik k daným uměleckým výchovám. „V pojetí oblasti Umění a kultura není shoda, ale dle MK by měla být rovnoměrně pokryta všemi pěti oblastmi (výtvarka, hudebka, dramatická výchova, tanec a audiovizuální tvorba)... Nastal čas, aby měly děti možnost v bezpečném a otevřeném prostředí vnímat více druhů umění,“ doplnil ministr.

Vize vs. akční kroky ministerstev

Z debaty vyplynulo několik bodů, které mohou pomoci nastavit další konstruktivní diskusi. Přestože bohužel nezazněl jasný popis procesu a výčet kroků, které lze v nejbližším období v tvorbě RVP očekávat, byl akcent obou zástupců ministerstev kladen na otevřený proces, nabídku spolupracovat a hledat řešení. „Nejprve musíme říct, co je důležité pro každé dítě,“ opakoval v různých fázích debaty Jan Jiterský, předseda expertního panelu RVP. Na pozdější otázky, zda ale nechybí v celém problému především politická vize, byl Jiterským předložen odkaz na Strategii 2030+, která je právě politickou vizí. V oblasti kreativního vzdělávání zůstává nicméně míč na straně MK, které by, i podle Jiterského, mělo vyzdvihovat hodnotu uměleckých oborů pro systém vzdělávání, respektive přinášet vizi, s kterou bude dál MŠMT pracovat.

Tento panel naznačil a hosté hovořili o tom, že současně není nezbytné vnímat budoucí podobu RVP fatálně, jakkoli ji ale není možné podceňovat. RVP jistě definuje mnoho aspektů, které do finálního stavu školství vstupují, na druhou stranu je zde velké očekávání, nakolik se s novou podobou odborná veřejnost ztotožní v praxi s ohledem na neúspěch minulých revizí. Za důležitost nastavení nového směru i v oblasti Umění a kultura se postavil manažer a performer Roman Černík: „Škola má přinášet ověřené vzorce, ale v čase permanentních změn musíme učit člověka umět změnu reflektovat a využívat ji pro sebe i společnost. Toto participativní umění umí.“

Můžeme ale reflektovat už současnou praxi. Na některých školách už jdou mnohem dál a leckdy i za hranici výše uvedených a podporovaných pěti oborů. Proto se dle některých nemusíme spoléhat pouze na nové RVP. Romana Bartůňková učí na Gymnáziu Na Zatlanec předmět, který si pojmenovala Tvorba, v němž vychází z řady přístupů. Převzali ho i na ZŠ Hlásek. Bartůňková také popsala, že učitelé mají hlad po tom, setkávat se s umělci, živým uměním a různými obory. „Učitelé vědí, že svět dětí je dnes jiný, než když vystudovali pedagogickou fakultu.“ Jako příklad uvedla projekt Umělci po škole, určený pro učitele ze ZŠ z celé ČR, který nabízí setkání s absolventy z uměleckých škol. Do letošního ročníku bylo zapojeno 25 škol, včetně těch z menších obcí, obcí postižených tornádem, škol z Ústí, Plzně a dalších míst Česka. Změna se tedy děje tam, kde je o ni zájem, už dnes. Zároveň ale vyslovila pochyby o tom, že by školy byly připravené na pokyn shora ohledně zapojení více uměleckých oborů s ohledem na nedostatek hodin pro výuku.

Obsah vs. čas

Vysvětlení chtěl moderátor Saša Michailidis po Janu Jiterském. Ten situaci popsal tak, že máme povinné a nepovinné předměty a stojíme (tj. MŠMT) před rozhodnutím, zda předměty povinně volitelné, kde také vidíme důležitý obsah, který je záhodno dětem předávat, zařadit nyní do spektra povinné výuky. Na většině škol bude takové směřování chápáno zkratkovitě, že jeden nový obor rovná se jeden předmět. „A v tom okamžiku nastane boj o to, jestli počet hodin, který udává RVP pro danou oblast, je dostatečný pro tolik ‚předmětů‘,“ sdílel obavu Jiterský. Dále bylo upřesněno, že školám není diktováno, které předměty ve svém ŠVP si vytvoří. Může to proto být umění, komunikace, věda a cokoliv dalšího. Úkolem školy je si očekávané výstupy z RVP do daného předmětu poskládat, a to i s možností časového rozložení.

Namísto polemik o struktuře rozvrhu a časové dotaci by se rozhodování mělo stavět na potřebách dítěte. Z debaty vyplývalo, že by mělo být možné očekávané výstupy vložit i do stávajícího rámce. Jiterský však doplnil, že bude vytvořen nový základ, který chceme pro všechny žáky a školy, „a v modelových vzdělávacích programech

ukážeme, že je možné ten obsah seskupit do integrovaných předmětů, například umění“.

„Ať už přijde větší, či menší změna, výzva v podobě nových uměleckých výchov, jak si s tím poradíte?“ zněla otázka moderátora směrem k ředitelce ZŠ v Zákolanech Šárce Třískové. „Zvládneme to, většina sborovny k tomu přistoupí kladně a budeme se vzdělávat. Změna se podaří, pokud nebudu hledat důvod, proč zadání nesplnit. Budeme se učit nové věci, ale zvládneme to,“ zaznělo jasné a pozitivní stanovisko ředitelky školy, kde již zkušenosti s kreativním vzděláváním pro první stupeň mají a kde plánují další vzdělávání učitelů a programy kreativního učení, aniž by je vyžadoval RVP.

Pedagog, nebo žák?

Častým argumentem, proč neriskovat nové evoluční či revoluční pojetí RVP, je současné nastavení pedagogických fakult. „Nemůžete mít obory, protože nemáte učitele, ale nemůžete mít učitele, dokud není zavedena rovnost oborů. Je to hlava 22,“ vyzdvihl palčivý problém celé budoucí proměny vzdělávání Černík. A tak je namítáno, že obava, „kdo to bude učit“, by neměla být určující, i proto, že se nám nabízí prohlubovat to, co už se beztak v praxi pomalu děje. Počítá se s tím, že každá škola bude trochu jiná, ale zazněla zásadní výzva: Pojdme se zaměřit na to, aby školy nabídly všem dětem rovný přístup k tomu, vyzkoušet si daný obor – proces. To, jak přesně bude model nastaven, ale můžeme do jisté míry nechat na daném území, potřebách škol a konkrétních komunitách. K tomuto byl dán příslib, že to bude MŠMT, kdo spolu s aktéry revizí RVP zajistí podporu v implementaci, osvětu ohledně hodnot nových RVP, metodiky a bude stát na straně škol, které často musí význam změn tlumočit jak žákům, tak rodinám.

Co bude dál?

Pokud zůstaneme na půdě MK, podporu kreativním metodám učení nabízí (jen) aktuální dotační výzvy z Národního plánu obnovy. Nejde proto zatím o vizi. I tak je snad tento dočasný nástroj příslibem, byť zcela nekonkrétním, že téma kreativního vzdělávání je pro MK důležité a bude ho chtít dál podporovat a nabízet MŠMT. Školy díky NPO mají letos a příští rok možnost spolupracovat s kulturními organizacemi, metodiky, kreativci, umělci a mentory tak, aby získaly benefity, které kulturní a kreativní sektor nabízí pro vzdělávání jako celek. Současně díky NPO vznikají třeba dočasné koordinátorské pozice pro KV na úrovni krajů (aktivní je kraj Olomoucký a Královehradecký, o čemž referujeme v jiném článku přílohy).

Je to spolupráce, která rámuje úspěch metod kreativního učení. I letošní debata skončila tím, že půjde v prvé řadě o ni a o nasazení téma víc prosazovat jako celek. Úspěšně se snad podařilo eliminovat nepravdu, že „stát chce zrušit výtvarku a hudobku“. I tak zůstávají na stole palčivé otázky. Nakolik se prohloubí spolupráce obou dotčených resortů? Bude zajištěna systémová podpora projektům a vzdělávání v metodách kreativního učení mimo NPO? Budeme postupovat na cestě ke snižování nerovností kreativitou i díky RVP?

Poznámka: *Debatu pořádala Společnost pro kreativitu ve vzdělávání, Kreativní Česko (IDU) a platforma uMĚNÍM. Její celý záznam, vč. panelové debaty o nerovnosti, najdete na www.facebook.com/festivalfuk.*

Lucie Ševčíková,
editorka webu Kreativní Česko,
spolupracující s SPKV

Participace může mít mnoho podob

ZUZANA DEMLOVÁ, LAURA HENDERSON

Mezi základní principy, které rozvíjíme v projektu Dětský Think Tank, patří respekt k právu dítěte, rozvoj jeho akčních kompetencí. Míříme tedy na podporu vnitřní motivace dítěte, zvědavosti a iniciativnosti, díky které dokáže jednat a ovlivňovat věci, které se ho týkají, ale také za ně převzít odpovědnost. Pro české prostředí ověřujeme metodické materiály UNICEF (Listen – Act – Change – Council of Europe Handbook on Children’s Participation¹) a navazujeme na deset let zkušeností, které k dětské participaci v rámci SPKV sbíráme.

Co vlastně participací myslíme? Není to bezbřehý chaos?

Na začátku projektu, ale i v jeho průběhu otevřeně nastavujeme role jednotlivých aktérů – dětí, učitelů a umělců –, aby způsob spolupráce co nejlépe odpovídal potřebám třídy. Děti jsou postupně zapojovány do rozhodování, plánování, sdílení nápadů, ale i vyhodnocování vlastních pokroků a slepých cest. **Pro smysluplnou participaci všech zúčastněných je zásadní transparentní nastavení pravidel, kdo o čem rozhoduje a jakou má odpovědnost.** Jasný rámec vzdělávacích projektů určuje to, že probíhají v prostředí školy a podléhají zcela definovaným pravidlům, některé věci rozhoduje dospělý vzhledem ke své reálné odpovědnosti, pak je ale spousta jiných příležitostí, kdy mohou být rozhodnutí postupně delegována na samotné děti podle jejich věku, schopností a zkušeností.

Participace může mít mnoho podob. Úroveň jejich angažovanosti se pohybuje na škále od konzultací přes spolupráci až po samostatné vedení dětmi. Kterýkoliv z těchto typů participace se může uskutečnit v různých fázích projektu, jako např. příprava a plánování, určení priorit, zkoumání, podnikání akcí, reflexe a hodnocení. **Participaci lze zahájit malými krůčky a postupně ji zvyšovat s rostoucí důvěrou.** Důležitá je transparentnost vůči žákům, aby měli reálnou představu o míře svého vlivu.

Projekt *Skoky v čase*, který děti reflektují v rámci jednoho ze dvou textů publikovaných dětmi v této příloze, má například za cíl probudit zájem žáků o historii a posílit jejich orientaci v historických souvislostech s ohledem na jejich různorodé potřeby

---

¹ Rada Evropy. *Listen – Act – Change: Handbook on children’s participation* [online]. Dostupné z: <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/9288-listen-act-change-council-of-europe-handbook-on-childrens-participation.html>.

v učení se. Pro pátou třídu byly vybrány milníky z dějin s tím, že ke každému tématu si děti vybraly několik historických událostí, samostatně se rozdělily do skupin a volily si postupně své role. Spolu s výtvarníkem připravovaly scénář, kulisy a rekvizity, s lektorem parkouru vybíraly exteriéry pro natáčení scén. V reflexích děti poukazovaly například na to, jak si rozdělily práci, jak řešily drobná nedorozumění v komunikaci, jak práci ovlivňuje naslouchání si, rozdělení práce, využití času: „Ve skupině může být vedoucí pouze jeden, lépe se potom domlouváme.“ Nebo: „Nebyli jsme schopni se dohodnout na postupu a několik z nás dělalo stejnou práci a tím jsme zbytečně ztráceli čas.“

Několik příkladů popisuje výzkumná zpráva SPKV *Školy pro budoucnost*, jsou v ní například zmapovány práce žáků druhého stupně, kteří se zajímali o vsudypřítomnost palmového oleje v potravinách a o škody, které jeho výroba způsobuje životnímu prostředí. Uspořádali satirický průvod, v souvislosti s tím připravili jeho choreografii, realizovali pamflet – hanopis. Vedle toho jejich spolužáci řešili nedostatek vhodného nábytku ve třídě a nábytek si do třídy vyrobili. Přidanou hodnotou podobných aktivit je, že žáci na vlastní oči vidí důkazy své práce, a tedy i svého vlivu – jejich nápady se projeví v materiální změně v prostředí školy nebo širší komunitě.

Proč je to důležité?

Podle Rady Evropy „participace poskytuje příležitosti k získání dalších znalostí, dovedností, sebedůvěry a zkušeností. Participace podporuje práva dětí a zvyšuje občanskou angažovanost“. V projektech SPKV reagujeme na konkrétní doporučení kapitoly 1.4 strategického rámce Česká republika 2030, která zdůrazňuje důležitost participace a rozvíjení aktivního občanství v rámci vzdělávacího procesu:

Vzdělávání rozvíjí individuální potenciál jedinců a jejich schopnost zvládat i ovlivňovat změny (...). Rozšiřovat se musí i rozmanitost aktivních a participativních vzdělávacích postupů a metod, a to s ohledem na budoucí zapojení jedince do společnosti (...), a aktivizující participativní metody zaměřené na vlastní iniciativu žáků. (Úřad vlády České republiky, 2015)

Právo dítěte

Důležitý prostor pro rozvoj konceptu „hlasu dítěte“ byl vytvořen v roce 1990 díky Úmluvě OSN o právech dítěte, kde se explicitně objevuje v článku 12. Na tomto základě vytvořila Laura Lundy model dětské participace (Lundy, 2007), konceptuální nástroj, který má pomoci osobám s rozhodovací pravomocí pochopit jeho

hlavní body: prostor (příležitost formovat své názory), hlas (možnost vyjadřovat názory), posluchači (tyto názory je třeba vyslechnout), vliv (názory dítěte by měly vyvolat patřičnou reakci). S tímto modelem se rovněž pracuje ve zmiňované příručce.

Rada Evropy zde také upozorňuje na přehlížení faktu, že především děti samotné mají jedinečné znalosti o vlastním životě, potřebách a obavách. Využití těchto znalostí, jejich nápadů a názorů může vést k efektivnějším, relevantnějším a udržitelnějším veřejným službám, jako je také vzdělávání. **Je zde mimo jiné zmíněno riziko, jež zavádění participace dětí přináší, a to nutnost změny postojů dospělých ve vnímání pojmu autorita a uvědomění si vlastnictví zdrojů, sdílení moci a odpovědnosti ve vztahu k dětem a mladým lidem.**

Jak je složité přehodnocovat své zaběhnuté jednání, reflektuje pedagožka projektu Dětský Think Tank: „Je to náročný, nesklouzávat do zajetých kolejí. Třeba já trochu bojuju s tím direktivním přístupem, je pro mě stále těžké nechat rozhodovat děti, nechat je v tom i trochu plácát, když samy nevědí, mám tendenci přijít s vlastním řešením.“ Zároveň ale proměnu dynamiky třídy učitelé kvitují: „Bylo velkým potěšením sledovat prohození rolí – žák namísto učitele/umělce.“

Děje se to i v českých školách?

Školy již reagují na potřebu podporovat účast žáků v aktivním občanství prostřednictvím školních parlamentů či žákovských návrhů a hlasováním v participativních rozpočtech, přesto je v tomto směru na školách ještě mnoho mezer, jež uvádí průzkum ČŠI². Na školách převažuje především konzultační role dětí – aktivity jsou navrhovány a řízeny dospělými a s dětmi jsou konzultovány. Nejčastěji jsou děti vyzvány k participaci na mimoškolních aktivitách, oproti tomu nejméně mají možnost podávat náměty k obsahu a cílům výuky (6 % ZŠ, 8 % SŠ). V rámci středních škol je častější existence žákovských parlamentů v gymnáziích (72 %). Toto zjištění ČŠI vyhodnotila jako negativní, protože i z jiných šetření plyne, že zejména absolventi středních odborných škol (především ti, kteří končí s výučním listem) mají menší zájem o účast ve volbách nebo i v jiných občanských aktivitách. V této zprávě ČŠI doporučuje podporovat participaci žáků na rozhodování a na fungování školy. Tato spoluúčasť žáků totiž vede nejen k přijímání odpovědnosti, ale má i preventivní dopady na mnoho rizikových jevů, které se ve školách objevují (vandalismus, šikana, generační střety apod.).

V jiné zprávě ČŠI³ doporučuje školám „zaměřit se zejména na uplatňování aktivizačních metod ve výuce“. Podle údajů ČŠI (2019) se český vzdělávací systém snaží teprve nyní inovovat a zařazovat aktivizační a participační metody, které jsou přenositelné do reálného života: dosud z 80 % probíhá frontální výuka „s minimem aktivizujících prvků, která je zároveň pro velký podíl žáků vyloženě demotivační“. S přechodem žáků z prvního na druhý stupeň se pravděpodobnost pasivních žáků ve třídě zdvojnásobuje na 22 % z 11 % na prvním stupni.

Bez příležitostí rozvíjet názory a postoje v rámci získaných znalostí a bez možnosti aktivně se zapojit do výuky jsou žáci špatně připraveni na to, aby se stali aktivními občany. To se odráží ve výzkumu provedeném v rámci programu Jeden svět na českých školách Člověka v tísní (JSNS). Vyplývá z něj, že více než polovina středoškoláků má obavy z budoucnosti a jen čtvrtina žáků věří, že problémy může ovlivnit vlastní aktivitou. S tím je spojena dynamika sociální nerovnosti, protože pocit, že mohou ovlivnit řešení, je častější u žáků z gymnázií a pocházejících z rodin s vysokou životní úrovní⁴.

² ČŠI. *Participace žáků a studentů na fungování a rozvoji školy. Tematická zpráva* [online]. Červen 2017. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Participace-zaku-a-studentu-na-fu>.

³ ČŠI. *Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2018/2019. Výroční zpráva* [online]. Dostupné z: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF/el_publikace/V%3dbdro%4%8dn%3%ad%20zpr%3%a1vy/VZ-CSI-2018-2019.pdf.

⁴ JSNS. *Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření na středních školách v ČR 2020* [online]. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/projekty/pruzkumy-setreni/jeden-svet-na-skolach-v-cr-2020_komplet-priloha_v4_po-kor.pdf.

Proč je participace pro učitele výhodná?

Učitelé zapojení do projektů SPKV vnímají jasné přínosy participace dětí z hlediska jejich motivace: „(...) když jsou žáci zahrnuti do rozhodovacího procesu od počátku, vede to k jejich velké motivaci, pokud mají možnost si volit vlastní cestu.“ Zvýšená motivace a převzetí zodpovědnosti za projektové aktivity může být velkou úlevou také pro učitele, kteří jsou vyčerpáni přesvědčováním některých dětí k plnění svých úkolů. Hovoří o tom také samotní žáci: „Je fajn, že v tom nejsme sami a že se můžeme obohatit nápady druhých“, „(...) v tom má každý kus sebe, že to není nápad jen náš, ale společný (...)\", „Všichni jsme se mohli vyjádřit“, „Byli jsme aktivní“.

Zohlednění názorů žáků také přináší příležitost, jak vyhodnocovat individuální potřeby dětí a jak zapojovat samotné děti do hledání vlastní cesty k efektivnějšímu učení: „Na projektu se mi líbí, že máme možnost zapojit se tak, aby nám to vyhovovalo, což není v každém projektu možné.“ Vedle pocitů žáků záleží ale i na pocitech pedagogů z vlastní práce: „Školní prostředí mě utemovává, kdyby člověk sám sebe nehlídal a nepodporoval, tak se ze mě stane za deset let ta krychle a budu autoritativní uča.“

Zuzana Demlová,

spoluzakladatelka platformy Jihlava vzdělává kulturou, v níž koordinuje projekt Jihlava mi není fuk, lektorka a metodička v SPKV a v Eduzměně

Laura Henderson,

výzkumná pracovnice (UK), arteterapeutka a spoluzakladatelka Queer & Trans Youth CZ, v SPKV zkoumá kreativitu a umění pro osobní a společenskou transformaci

Cirkusová umění pomáhají i celé řadě výchovně-vzdělávacích cílů

Co si většina z nás vybaví, když si vzpomeneme na hodiny tělesné výchovy? Hod kriketovým míčkem, skok do dálky, běh na 1 500 m, šplh, hru Rybičky, rybáři jedou a ti šťastnější možná i vybíjenou, baseball nebo ping-pong. Těžko ale někdo z nás dospělých v tělocviku na základní škole žongloval nebo byl pověšený na šále a zkoušel závěsnou akrobacii. CIRQUEON – Centrum pro nový cirkus právě takové alternativní hodiny tělesné výchovy v rámci projektu TěloCIRK nabízí. V pražských Nuslích probíhají pravidelně od roku 2017 v kombinaci s kurzy cirkusové pedagogiky pro učitele akreditovanými Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. „Univerzálnost a inkluzivní charakter cirkusové pedagogiky z ní činí funkční nástroj, který může být podanou rukou současné tělesné výchově ve společné snaze o zatraktivnění pohybových aktivit a navrácení každodenního pohybu do života dětí a mládeže,“ říká Adam Jarchovský, se kterým jsme si o cirkusové pedagogice i workshopech pro učitele povídali.

?) Mohl byste TěloCIRK představit?

TěloCIRK je jeden z projektů CIRQUEONu, v rámci kterého nabízíme školám alternativní hodiny tělesné výchovy. Ty se pak realizují buď u nás ve speciálně vybaveném centru v pražských Nuslích, nebo přímo ve školách. Cílem projektu je v nejobecnější rovině rozvoj pohybové gramotnosti žáků a představení nových nástrojů pro pohybové vzdělávání učitelům tělesné výchovy. Tu vnímáme jako prostor pro pozitivní pohybovou zkušenost pro všechny žáky bez ohledu na úroveň dovedností či fyzickou kondici. Cirkusová pedagogika přináší žákům jedinečné pohybové výzvy, které díky své rozmanitosti umožňují každému z nich experimentovat se svým pohybovým potenciálem, učit se nové věci v nesoutěžním prostředí podporujícím spolupráci, sebedůvěru a kreativní výpověď.

Zapojování prvků cirkusové pedagogiky není ojedinělý projekt CIRQUEONu. Podobné vznikají a úspěšně fungují i v zahraničí, a to zejména v zemích, kde kurikulární reformy vytvářejí dobré podmínky pro zapojování alternativních pohybových aktivit.

?) Jak workshopy probíhají a s jakými pomůckami se během nich pracuje?

Vždy záleží na formě dohodnuté spolupráce s jednotlivou třídou a jejím učitelem. Někdy učitelé a jejich žáci přicházejí s konkrétní poptávkou po určité cirkusové disciplíně, například se chtějí věnovat žonglování nebo závěsné akrobacii, protože je to někde zaujalo. Někdy školy poptávají sérii workshopů, ale bezesporu nejčastější formou je jednorázový „zážitkový“, který však nezřídka vede k opakované návštěvě. Během takového workshopu se snažíme předkládat žákům ochutnávku žonglování, skupinové akrobacie, balančních technik a závěsné akrobacie. Tento mix totiž dobře kombinuje koordinační a kondiční schopnosti, čímž povětšinou dokážeme každému žákovi zprostředkovat osobní úspěch v aktivitě, která nejlépe vyslyší jeho pohybový hlas. Z hlediska metodiky výuky se snažíme u jednotlivých disciplín nabídnout různé úrovně výzev, z nichž mohou žáci zvolit tu, která nejlépe odpovídá jejich momentálním schopnostem, a uspět v ní. Možnost osobní volby je klíčovým prvkem pro budování vnitřní motivace žáků a vytvoření bezpečného učebního prostředí.

?) V roce 2020–2022 probíhal pilotní projekt, kterého se zúčastnily čtyři školy, devět učitelů a učitelek a žáci ve věku 12–19 let. Mohl byste popsat, jak dopadl?

Tento projekt byl svým rozsahem i intenzitou největším projektem CIRQUEONu zaměřeným na propojení s formálním vzděláváním. Byl konstruován jako výzkumný projekt, jehož cílem bylo představit učitelům tělesné výchovy cirkusovou pedagogiku a ověřit potenciál jejího využití v tělesné výchově v rámci dlouhodobé spolupráce s jednotlivými třídami. Žáci těchto tříd měli během jednoho školního roku absolvovat deset alternativních hodin tělesné výchovy pod vedením lektorů CIRQUEONu v tandemu s učiteli, kteří byli před projektem i během něj proškoleni v nástrojích cirkusové pedagogiky.

Celý projekt hodnotíme velice kladně, a to i přesto, že období mezi roky 2020 a 2022 vlivem pandemie nenahrávalo kontinuálním projektům ve vzdělávání a zejména v praktické části ve školách bylo nutné dosti improvizovat, neboť ne vždy jsme mohli využívat cirkusových umění tak, jak jsme zamýšleli, a v naplánovaných intervalech. Velice pozitivní zpětnou vazbu máme od učitelů, kteří byli do projektu zapojeni. Až na výjimky neměli učitelé žádné předešlé praktické zkušenosti s cirkusovým uměním a už během projektu většina učitelů využívala cirkusová umění i v jiných hodinách než těch, které vedli v tandemu s naším lektorem. To považujeme za jeden z největších úspěchů, který ilustruje dostupnost nástrojů cirkusové pedagogiky.

Adam Jarchovský je cirkusový pedagog, který jako performer působí v souboru Bratři v tricku a spolupracuje s V. O. S. A. Theatre a studiem Damúza.

Právě dostupností pro učitele tělesné výchovy se zabýváme i v knize, která vznikla jako jeden z hlavních výstupů projektu. Nese název *TěloCIRK: využití prvků cirkusové pedagogiky v tělesné výchově*. Kromě teoretického vymezení problematiky přináší kniha učitelům rozsáhlou metodickou část, kde naleznou ilustrované návody, jak si opatřit či vyrobit pomůcky, různé možnosti a tipy k zapojení cirkusových umění do hodin a v neposlední řadě postupy na výuku dvaceti cirkusových disciplín v rámci TV. Kniha obsahuje i QR kódy odkazující na videa, která doplňují didaktickou část.

?) Jaké benefity zapojení cirkusových aktivit do hodin tělocviku přináší?

Cirkusová umění je v kontextu pohybového vzdělávání třeba vnímat jako balíček pestrých pohybových výzev. Z toho se dá odvodit první benefit zapojování cirkusových umění do tělesné výchovy. Tím je samotné obohacení o nové aktivity, které mohou rozvíjet široké spektrum schopností a dovedností. Motivační rámec pro cvičení přitom nestojí na porovnávání svých schopností a dovedností se spolužáky.

Cirkus je označován za hybridní umělecký směr, který kombinuje „atraktivní“ pohybové aktivity s kreativitou. Díky tomu žákům umožňuje objevovat a uplatňovat vlastní přístupy a řešení pohybových výzev.

Charakter dalších benefitů bude záležet na konkrétním postupu učitele a tom, jak se rozhodne cirkusová umění zařadit do své praxe. Mnoho užitečných tipů ohledně možných způsobů zapojení cirkusových umění do školní praxe naleznete ve zmíněné knize TěloCIRK. Potenciál je obrovský a cirkusová umění mohou být efektivním nástrojem pro dosažení celé řady výchovně-vzdělávacích cílů.

?) Pohyb se stává stále více okrajovým prvkem v životě mnoha dětí a teenagerů a jeho absence vede k celé sérii negativních dopadů na kvalitu života a zdraví dětí. Může v tomto ohledu TěloCIRK děti zaujmout natolik, že se budou chtít věnovat novému cirkusu i ve volném čase? Máte v tomto ohledu nějakou takovou zkušenost?

Pohybová neaktivita je problémem, se kterým se potýká mnoho zemí po celém světě. Některé z nich projevily dostatek vůle a systémově proti tomuto fenoménu bojují a mají společenskou i politickou podporu. Za lídra v tomto ohledu lze bezesporu považovat Kanadu a je možná náhodou, že je tato země také velmocí cirkusových umění. Sídli zde slavný Cirque du Soleil a nalezneme zde i jednu z nejprestižnějších škol nového cirkusu – École nationale de cirque Montréal.

Právě z Kanady pochází celá řada výzkumných studií zabývajících se implementací cirkusového umění do školní praxe. Jedna z nich vznikla na Univerzitě v Manitobě pod vedením celosvětově uznávaného experta na pohybovou gramotnost dr. Deana Kriellarse. Z jejích výsledků je zřejmé, že právě zařazením cirkusových umění vzrostla motivace žáků k pohybové aktivitě a žáci sami sebe hodnotili jako šikovnější a talentovanější (než tomu bylo u kontrolní třídy). Právě souvislost motivace, získané pohybové kompetence a z toho plynoucí růst sebevědomí jsou zásadní v následném rozhodnutí aktivně vyhledávat další pohybové činnosti.

Lze tedy s čistým svědomím konstatovat, že zařazení prvků cirkusové pedagogiky do školní praxe má prokazatelně pozitivní dopad na rozvoj pohybové gramotnosti a to je cílem projektu TěloCIRK. Zda se z dětí stanou cirkusoví profesionálové, si netroufám věštit. Nicméně mou vlastní zkušeností je, že právě takové náhodné setkání s žonglováním na základní škole před více než dvaceti lety odstartovalo mou vlastní dráhu profesionálního cirkusového umělce a cirkusového pedagoga.

CIRQUEON

Centrum pro nový cirkus se na poli cirkusové pedagogiky pohybuje více než 13 let a jeho tréninkové prostory v pražských Nuslích navštíví přes 600 kurzistů týdně. V poslední době se aktivně věnuje advokacii cirkusové pedagogiky. V rámci česko-slovenské sítě mladého a sociálního cirkusu Cirkonet organizuje CIRQUEON setkání a školení profesionálů a je lídrem na poli dobré praxe v České republice. Významným krokem dlouhodobé snahy o rozvoj cirkusové pedagogiky v ČR je projekt *Cirkusová pedagogika pro učitele tělesné výchovy na druhém stupni ZŠ a SŠ neboli TěloCIRK*, který byl podpořen Evropskou unií z Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání ve výzvě Inovace v pedagogice. Vedle vzdělávacích programů pořádá již 10 let mezinárodní festival nového cirkusu Cirkopolis a zajišťuje umělecké rezidence.

Web: www.cirqueon.cz

Rozhovor vedla Michaela Váchová, editorka Učitelského měsíčníku.

Kdy si české školství konečně všimne filmové výchovy?

PETR PLÁTENÍK

Trochu nechtěně se před nedávnem filmová a audiovizuální výchova na chvíli ocitla v úplném centru pozornosti širší veřejnosti. A to jako jeden z předmětů „ohrožujících“ existenci hudební a výtvarné výchovy. Proto by bylo možná dobré si říct, co filmová výchova je a jaké u ní najdeme styčné body s probíhající velkou revizí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Filmová výchova je vzdělávací obor s bohatou tradicí. Bohužel ale také zatím s nedostačujícím zastoupením ve školní výuce. Už krátce po vynálezu kinematografu začali pedagogičtí inovátoři přemýšlet, jak to tehdy stále vlivnější médium využít v hodinách. V nejlepším duchu uplatňování induktivní metody chtěli pomocí pohyblivých obrazů přibližovat místa, události nebo procesy, u kterých do té doby

byli omezeni jen na ilustrace, fotografie a slovní vyjádření. A tak se zrodil výukový film – mocná didaktická pomůcka a dlouho jedno z prestižních odvětví československého filmu.

Film v sobě spojuje několik druhů umění

Film, stejně jako kupříkladu fotografie, se ale samozřejmě neuzívá jen k dokumentování reality. Je to také svébytný druh umění s vlastním výrazivem a dnes již úctyhodnou historií. Zároveň jde o umění s výraznými přesahy do sféry sociopolitické, nejlépe vyjádřenými souslovím „filmový průmysl“. Fungování kinematografických institucí, ať už jsou to produkční společnosti, kina, nebo třeba filmové archivy, nejde zcela vyvázat z ekonomických souvislostí. Řečeno jednoduše, až donedávna bylo takřka nemyslitelné, že by se filmu věnoval jedinec jako pouhé zálibě v míře typické pro malířství, hudbu nebo fotografii.

Svět se našťástí mění a my s ním, chtělo by se říct v rýmu s reklamním sloganem. S nástupem internetu a především chytrých telefonů se naše zkušenost s audiovizí ještě zintenzivnila. Z pasivních konzumentů se sami stáváme tvůrci, krátká videa dokonce patří ke stále oblíbenějším prostředkům komunikace. A s tím ještě zásadněji vyvstává otázka: Do jaké míry umíme tyto nástroje kriticky využívat? Jsme pro něco takového kompetenčně vybavování v průběhu školní docházky? A jak se zušlechťují naše schopnosti tvůrčího vyjádření prostřednictvím pohyblivých obrazů?

Kolegové výtvarníci správně upozorňují, že řadu věcí souvisejících s filmem a audiovizí již do výuky zahrnují. Ale je to trochu argument z výrazového rejstříku ďáblava advokáta. Stejně tak z pozice filmové a audiovizuální výchovy je možné tvrdit, že některé výtvarné obsahy a techniky může předávat i učitel této aprobace. Pochopitelně. Film se totiž už od svých začátků zcela vědomě rozvíjí jako syntetické umění. Nejenže řadu výrazných podnětů usměrňujících jeho vývoj obdržel od „starších“ uměleckých druhů, ale hlavně v procesu tvorby filmových děl se stále uplatňují techniky i teoretické vlivy takřka všech myslitelných umění. Film je taková kouzelná krabička, obsahující miniaturní dílnu, ve které na jednom díle spolupracují umělci různého „původu“.

Zapomíná se na hlavní cíl

A právě o poměry zastoupení, důležitost jednotlivých předmětů s nálepkami „tradiční“ a „doplňující“ a ne/možnost koexistence až pěti oborů v jedné vzdělávací oblasti se svádí papírová bitva při přípravě koncepčních materiálů pro Umění a kulturu. Bohužel ale také – a to je opravdu nešťastné – i v médiích. Zapomíná se

Projekt CinEd

přítom ovšem, že hlavní vizí probíhající velké revize RVP ZV je něco jiného. Ale jen zdánlivě.

V dokumentu Hlavní směry revize najdeme celkem podrobnou analýzu právě revidovaného kurikula. Její autoři několikrát, a správně, upozorňují, že mezi největší nedostatky současného RVP ZV patří obtížná převoditelnost do podoby školního vzdělávacího programu. Je to dáno jak kvalitami samotného dokumentu, tak nedostatečnou přípravou učitelů a ředitelů, jak s ním nakládat. Nechtěným, ale zcela pochopitelným důsledkem pak je vysoká míra formálnosti při tvorbě mnoha ŠVP, které sice naplňují systémem požadované prvky, ale v samotné výuce se to často příliš neodráží.

Prvotním zájmem „architektů“ nové podoby RVP ZV je tento nedostatek co nejvíce eliminovat. Připravit dokument, ale i metodickou, systémovou a edukační podporu umožňující školám utvářet funkční kurikulum, do kterého se budou více propisovat specifika jednoho každého vzdělávacího zařízení, ale i jeho plány a vize. Samozřejmě v mantinelech určených RVP. Tak totiž ten klíčový pedagogický dokument má fungovat.

Kde jeden obor končí a druhý začíná

Z takové globální perspektivy pak působí půtky o rozsah a obsah jedné vzdělávací oblasti poněkud malicherně. Když školy budou disponovat kvalitními průvodními materiály – jakýmiisi návody použití –, zvolí si pak samy, jak rámce i takové jedné oblasti naplní. Ovlivňovat je samozřejmě budou další systémové determinanty – hlavně počet aprobovaných pedagogů, kteří mají k dispozici dostatečnou didaktickou i materiální podporu. Je neoddiskutovatelným faktem, že za daného stavu našeho školství bude na většině škol minimálně v krátkodobé perspektivě převládat výuka výtvarné výchovy a hudební výchovy v rozsahu, jak jsme tomu byli svědkem dosud. A je to tak správně.

Pokud ale máme směřovat k nějaké reformě i v oblasti umění a kultury, je potřeba perspektivně utvářet podmínky pro začleňování většího spektra obsahů, které budou vyučovat pedagogičtí odborníci na dané obory. Stejně jako učiteli výtvarné nebo hudební výchovy přijde možná úsměvné, že by její obsah vyučoval pedagog filmové a audiovizuální výchovy, dramatické výchovy nebo taneční a pohybové výchovy, platí to i naopak.

Přitom žáky, ale nakonec i učitele zas tolik nezajímá, kde jeden vzdělávací obor končí a druhý začíná, podstatné je, aby realizovaná výuka naplňovala rámcem stanovená kvalitativní kritéria, ale i očekávání na ni kladená – aby byla zábavná, rozvíjela tvořivou osobnost a její sociální vazby, ale i odrážela v dostačující míře skutečnost za zdmi škol. A to je sféra, ve které film a audiovizize hrají nepřehlédnutelnou roli. Bylo by dobré, kdyby si toho už všimlo i české školství.

Petr Pláteník,

autor výukových a didaktických materiálů
pro projekt Mediální výchova

Využití paměťových technik při práci s textem

ŠÁRKA KOCIÁNOVÁ

Paměťové techniky, jejichž kořeny lze nalézt až v antickém dávnověku, by se měly stát nedílnou součástí vzdělávacího procesu, a to ve všech oblastech a oborech. Jejich přínos spočívá v tom, že jsou jednoduché, zábavné, a přitom mimořádně účinné, navíc nevyžadují žádné specifické pomůcky. Vystačíme si s tím, co čtyřicet hodin denně nosíme s sebou – tím nejúžasnějším, nejefektivnějším a nejvýkonnějším počítačem, jenž nám sedí mezi ušima a který pravidelně používáme (přinejmenším někteří z nás).

Mozek je tvořen až stovkou miliard čile komunikujících a s oblibou se navzájem družících buněk zvaných neurony, jež s každým novým poznatkem, vzpomínkou, zážitkem či zkušeností vytvářejí nové spojení neboli synapsi. Jediný neuron se dokáže propojit až s deseti tisíci svých kamarádů, přičemž celá tato bohatá synaptická síť neboli konektom je plastická, mění se v průběhu našeho života a pro každého z nás je stejně unikátní jako otisk prstu, gyrifikace (rýhování) mozku či struktura sítnice.

Důležité paměťové principy

Aby mnemotechniky správně fungovaly, je nezbytné využívat při jejich aplikaci důležité paměťové principy, které určují, nakolik bude příslušná technika efektivní a spolehlivá. O co se přesně jedná? Náš mozek miluje barvy, smyslové počítky, čísla, symboly, humor, přehánění, pozitivní evokace, pohyb a rytmus, kategorie a schémata – a právě tyto aspekty (samozřejmě ne nutně vždy všechny najednou) se uplatňují ve schopnosti představivosti (vizualizace) a asociování, jež jsou alfou a omegou všech paměťových technik. Jde o naprosto klíčové hráče, díky nimž je proces učení či osvojování si dovedností a znalostí mnohem rychlejší, přitažlivější a účinnější, a navíc vybavování si potřebných poznatků bývá daleko jistější a spolehlivější.

Své o tom ví i Nick Bilbrough, který je doslova „mezikontinentálním“ lektorem, neboť vede kurzy pro učitele jazyků v Africe, Jižní Americe, Evropě i na Středním východě. Tvrdí, že pro úspěšné osvojování a ukládání poznatků do dlouhodobé paměti je nezbytné respektovat šest základních kritérií, a sice:

- jednoduchost (*simplicity*),
- neočekávanost (*unexpectedness*),

- konkrétnost (*concreteness*),
- věrohodnost (*credibility*),
- emoce (*emotions*) a
- příběhy (*stories*).

Záměrně uvádím v závorce i anglické termíny, neboť jejich počáteční hlásky složí dohromady samostatný, snadno zapamatovatelný akronym SUCCES (podobný slovu *success* – úspěch). A právě akronym je i jednou z mnemotechnik, jež lze skvěle využít při práci s textem.

Příklady paměťových technik vhodných při práci s textem

Technikou, kterou doporučuji začít, jelikož velmi snadno uvede žáky do mnemotechnické problematiky, je **práce s asociacemi**, jež spočívá ve spojování dvou zdánlivě nesourodých či neslučitelných pojmů. Řekněme, že máme za úkol propojit dvojici slov *pomeranč* – *puška*, což učiníme třeba tak, že si představíme, jak ládujeme pomeranče do pušky místo nábojů a pak jimi střílíme. Pro začátek omezme volbu na podstatná jména (substantiva), a to konkrétní, nikoli abstraktní. **Kování asociačního řetězce** pak může pokračovat spojováním více pojmů, což zcela přirozeně vyústí v aplikaci **metody příběhu** (story line), kdy v logickém sledu postupně propojujeme pojmy, které si chceme či potřebujeme zapamatovat, do jednoduchého příběhu. Nemáme-li metodu příběhu dostatečně zažitou, měli bychom zprvu vytvářet jednodušší dějové linie a hlavně k propojování využívat jiné slovní druhy než substantiva.

Ke skvělým mnemotechnikám řadíme rovněž **akronymy**, tedy v podstatě zkratková slova, jejichž jednotlivé hlásky skrývají pojmy k zapamatování, které vždy začínají na danou hlásku. Jako příklad jsem již uváděla akronym SUCCES, za zmínku stojí též jedny z nejstarších akronymů, a sice latinský INRI (*Jesus Nazarenus Rex Iudeorum*) či řecký ICHTYS (*Jesus Christos Theu Yios Soter*). Podobnou mnemotechniku představují **akrostichy**, což jsou zároveň básnické ozdoby, které si oblíbil třeba François Villon. V tomto případě jde o větší jazykový útvar, v němž každé slovo začíná hláskou (případně skupinou hlásek) odpovídající příslušnému pojmu (nebo jeho části), jež si potřebujeme zapamatovat. V populárně-naučném textu, s nímž jsem se žáky 2. stupně pracovala, se vyskytl název největší jihoafrické pouště (Kalahari). Pro spolehlivé zapamatování jsem žákům nabídla akrostich KAždý LAKomý HALama RIskuje (s dovětkem „že skončí na poušti“).

K velmi kreativním technikám náleží též **metoda klíčového slova**. Hodí se jako výborná pomůcka při osvojování si obtížně zapamatovatelných odborných názvů nebo slovíček cizího jazyka a spočívá v připodobnění segmentů daného výrazu

slovům mateřského jazyka a ideálně též v jejich následném zasazení do výroku, který koresponduje s významem příslušného termínu či slovíčka. Ve zmíněném pracovním textu se objevil termín *mutualismus* (vzájemně výhodná spolupráce dvou či více organismů). Výrok, který usnadní osvojení a fixaci tohoto neznámého termínu, může znít například: MUTUJící ALibiSMUS není vzájemně výhodnou spoluprací.

Paměťových technik existuje samozřejmě mnohem více, prostor určený pro tento článek mi však již neumožňuje o nich pojednat. Za velkou výhodu mnemotechnik nicméně považuji to, že je lze variovat, vzájemně kombinovat, a navíc doplňovat i o nejrůznější jazykové hříčky, rytmické či pohybové prvky, zkrátka zapojit kterýkoli paměťový princip, na nějž je náš mozek zrovna naladěný a který mu konvenuje.

Šárka Kociánová,

doktorandka ÚČJTK FF UK, redaktorka,
trenérka paměti, lektorka jógy a manažerka
a lektorka projektu Vzdělávání pro školy i rodiny

V Olomouci se už propojili umělci a učitelé

MICHAELA VÁCHOVÁ

Na konci března proběhla v Olomouci konference Kreativita do škol: idea, metody a příklady praxe. Na jednom místě propojila v osobách účastníků jak kreativce, učitele a zástupce vedení škol, tak Českou školní inspekci, odborníky ve vzdělávání i kreativních odvětvích a lokální politiky. Už samotný název akce napovídá, že jejím smyslem i cílem bylo představit téma kreativního učení jako celku a nabídnout možnosti spolupráce mezi učiteli, kreativci a zástupci kreativních průmyslů v Olomouckém kraji. Organizátorem akce bylo Inovační centrum Olomouckého kraje.

Odborně konferenci zaštitila Společnost pro kreativitu ve vzdělávání, jejíž ředitelka Katarína Kalivodová patřila mezi řečníky. Dle jejích slov se kreativní učení stalo tématem, o němž je potřeba v jednadvacátém století mluvit a jasně jej reflektovat ve vzdělávání.

Pozitivní ohlas vzbudila v rámci konference prezentace Základní školy Boženy Němcové z Přerova. V letech 2017–2019 se společně s několika lokálními umělci a třemi konzultanty kreativity zapojila do projektu kreativního učení. Vzhledem k tomu, že se škola nachází v blízkosti vyloučené lokality, ji navštěvuje zhruba 250 romských žáků. Projektu se účastnily všechny třídy, pro každou z nich to znamenalo zhruba 40–48 hodin kreativního učení za pololetí a každá měla svého umělce. Dle slov paní ředitelky projekt jednoznačně dokázal, že lze prostřednictvím umění učivo nejen zprostředkovávat, ale i si ho osvojovat. Umění a kreativita pomohly rozvíjet motivaci žáků i jejich zájem o vzdělávání. Projekt vyvrcholil vernisáží s názvem „Pojd' do školy, Boženo“. Jedním z konzultantů kreativity byl výtvarník Jan Pražan. Do jeho kompetencí patřilo zejména nadizajnování projektu, konzultační činnost s učiteli i umělci, zjišťování toho, co třídy potřebují, a volba předmětů, které jsou pro kreativní učení vhodné.

Další mluvčí konference Petra Šobáňová, docentka na katedře výtvarné výchovy PdF UP v Olomouci, kde vyučuje didaktiku výtvarné výchovy, galerijní animace a praktické výtvarné disciplíny, věnovala svůj příspěvek tématu wellbeingu ve školách. Sdílela data podložená výzkumy, která ukazovala, že duševní pohoda mladých lidí se dramaticky proměnila k horšímu. Souvisí to s tím, kolik času tráví na mobilních zařízeních. Vysvětlovala, jak je důležité pečovat o duševní zdraví dětí, například právě rozvojem kreativity a prostřednictvím vnímání umění a imaginací. Na základě příkladů ze své praxe nabídla pedagogům několik využitelných postupů a odhalila faktory, jež se podílejí na účinnosti takto pojatých receptivních nebo expresivních činností spojených s kreativitou.

I příspěvek zástupce České školní inspekce Michala Hlaváčka potvrdil, že jedním z hodnotících kritérií škol je to, zda a jak podporují rozvoj osobnosti dítěte. Kreativitu vnímá jako jednu z lidských dovedností rozvíjených při výuce a vzdělávání, měla by být tedy logicky uplatňována v řadě vzdělávacích činností. Sama ČŠI kreativitu vítá i v rámci přenositelnosti příkladů dobré praxe a odkazuje na školy, kde se s ní setkává.

Koordinátoři olomouckého projektu Karolína Balcárková a Jakub Korda ve svém příspěvku akcentovali, že klasická výuka učí děti často jen hledat to, co je špatně nebo dobře, proces vede autorita a pro třídy bývá typická soutěživost. Naopak v rámci uměleckého procesu se pracuje s vnitřní motivací, děti vystupují z komfortních zón, učí se spolupracovat, komunikovat a společně hledat řešení. Kreativita vnáší do formálního vzdělávání nové způsoby práce i uvažování a vzniká tak vysoce funkční

prostředí, v němž se všichni aktéři rozvíjí a vzdělávají komplexněji. Zapojení umělců a kreativců do výuky zprostředkovává žákům inspiraci, může jim rozšířit doposud nepoznané obzory, pomoci objevit vlastní nadání. A nasměrovat například i k budoucímu studiu, jak tomu bylo u dalšího hosta konference, žačky MŠ a ZŠ Zákolany. Ta v tuto chvíli studuje uměleckou školu dle svých slov díky tomu, že její třída byla v rámci základní školy zapojena do projektu kreativního učení a spolupracovala s umělcem.

Účastníci konference měli k dispozici Mentimeter, interaktivní nástroj umožňující anonymní vyjádření k nejrůznějším otázkám, které byly během akce kladeny. Jedna z nich se dotazovaných ptala, jaká pozitivita kreativního učení přináší. Opakovaly se tyto odpovědi: radost z práce, odvahu objevovat nové, rozvoj fantazie, motivaci žáků i učitelů ke vzdělávání, nadšení, rozšíření obzorů, volné dýchání, radost z práce, příjemnější klima ve škole, zábavnější formu osvojování učiva, zručnost, méně stresu, sebezpoznání, schopnost improvizace a další.

Součástí celodenního programu bylo i tzv. tržiště, kde se prezentovalo několik edukačních programů kulturních a kreativních center z Olomouckého kraje.

Konference Kreativita do škol byla jedním z výstupů projektu Zvyšování kompetencí aktérů kreativního učení v Olomouckém kraji, Inovační centrum na ni získalo prostředky z Národního plánu obnovy. Navazující program se vyhlašoval v dubnu 2023 a na konci července bude jasné, zda a v jaké šíři bude projekt pokračovat. Předpokládá se, že od září 2023 se zapojí několik pilotních škol Olomouckého kraje, kterým bude předána motivace i metodika. Do té doby projde připravovanými workshopy skupina kreativců i učitelů, mezi nimiž proběhne síťování a vyzkouší si kreativní vzdělávání v praxi.

Michaela Váchová,
editorka Učitelského měsíčníku

Nejdřív práce, potom zábava. Nebo?

VÁCLAV MERTIN

Malé dítě neřeší tvořivost, povinnosti a nějakou dobu ani školní vzdělávání. Prostě si hraje, svobodně utváří svět kolem sebe, zaplňuje ho mnoha předměty, stavbami i postavami, které si s ním hrají a mezi sebou si jeho prostřednictvím povídají. Někdy máme trochu obavy, jestli to s těmi svými fantaziemi nepřehání. Obvykle je v nich proto úplně nepodporujeme. A čím je starší, tím méně. Jenže většinou by se vůbec nic nestalo, kdybychom hráli s dítětem jeho hry, pokud nás do nich pustí. Obavy, že dítě snad později odmítne žít v reálném světě, jsou liché.

Problém je, že podle našeho přesvědčení si nezávazně hrají pouze malé děti, větší už se mají učit a dospělí pracovat. Jenže použitá slova ovlivňují i naše chápání smyslu a významu konkrétní činnosti. Hra je určena především pro zábavu, odpočinek, vhodné naplnění volného času, pro libost z jejího provádění, seriózní činnosti pro život jsou však učení a práce. Nejdřív je vždy učení/práce, pak zábava. Snad se nám v brzké době podaří přesvědčit i rodičovskou veřejnost, že dětské hraní je ve skutečnosti zcela seriózní učení, tedy že se dítě hodně naučí i ve volné a svobodné hře. Dokonce to platí do určité míry i pro pozdější vývojová období. A hra a fantazie jsou docela blízké příbuzné právě s tvořivostí.

Svobodná a volná hra totiž umožňuje, že se mysl dítěte vydává různými cestami. Řada z nich je slepých, ale občas se nějaká ujme. Hra podporuje rozvoj nejen fantazie, ale i tzv. divergentního myšlení, při kterém není dáno jediné správné řešení. Školní učení alespoň zatím téměř výlučně svazuje žáky do předepsaných, jednoznačných správných rámců (konvergentní myšlení) a fantazii i rozletu dává jen zanedbatelný prostor. Navíc tvořivost není ve školním prostředí většinou nijak pozitivně hodnocena oproti dobrým znalostem předepsaných postupů. Jestliže nástupem do první třídy přestáváme pozitivně hodnotit hru a vytěsňujeme ji do aktivit mimo vyučování, snažíme se omezit její čas, protože hlavním úkolem je přece seriózní učení, úplně zbytečně komplikujeme rozvoj a kultivaci tvořivosti. I u samotných dětí posilujeme přesvědčení, že si hrají jen mrňata. Na druhé straně uznávám, že ať chceme, nebo ne, dítě se musí seznámit s mnoha pevně danými poznatky a osvojit si i řadu postupů, které se opakují, jsou stereotypní, mechanické, nezábavné, se striktně danými pravidly. Ty jsou v životě také nezbytné. Nic není vada – podstatná je míra, a tedy poměr jednotlivých druhů aktivit.

Dítě k tvořivosti žádnou odvahu nepotřebuje. Vrhá se bez zábran i cestami, o kterých my dospělí dávno víme, že nejsou průchozí, že nepřinášejí výsledek. Ono si to alespoň na vlastní kůži vyzkouší. Většinou skutečně objeví to, co už je známo, výjimečně však už dítě najde řešení, které jsme my neviděli. Je však důležité, abychom

oceňovali všechny jeho pokusy. Koneckonců i část školního vyučování může být propojena s „objevováním“ ve skutečnosti známých poznatků.

I škola má učit děti přebírat při poznávání i v životě přiměřenou míru rizika. S rizikem jsou integrálně spojené chyby. Ty však zatím představují nemalý problém české školy. Chyba není nic úžasného, jak se nám někteří snaží namluvit. Je totiž mnohem lepší naučit se všechno dobře hned od začátku. Ale když už k chybám dojde, a že k nim určitě dojde, měli bychom je využít k lepšímu porozumění učení i dalšímu zlepšení výsledků. Měli bychom se snažit pochopit, proč chyba vznikla. Na nepozornost, mechanické chyby, přehlédnutí, na neznalost, neporozumění jsou přece poněkud odlišné způsoby „terapie“. Horší známky, výtky, kritika, červená zaškrtnutí chyb nikterak nepomohou. Podstatné je s chybou počítat a nebát se jí, ani ji tedy nesankcionovat. Určitě nejde o žádnou katastrofu. Dítě, které se bojí udělat chybu, obtížněji rozvíjí své učení a rozhodně nepopustí uzdu své fantazii. Jen se až úzkostlivě učí poznatky, protože když se je dobře naučí, chybu neudělá.

Nemusíme být netrpěliví a od školkového věku programově rozvíjet, dokonce systematicky „prát“ do dětí kreativitu v různých specificky zaměřených kurzech, programech. Jde sice o lákavou myšlenku, nicméně podle mého stačí, když jim uchováme kus svobody a nabídneme dostatek rozmanitých podnětů a společné činnosti. Dnes existuje množství přitažlivých her, počítačových programů, pomůcek i obyčejných hraček, které jsou programově zaměřeny na podporu kreativity – když děti zaujmou, tak je to úžasné. A potřebný je i dostatečný prostor k provádění. Ony už si s tím samy nějak poradí. Jsou totiž vynalézavé docela přirozeně. A když uvidí, že z jejich pokusnictví i zvědavosti máme radost i my, není lepší posílení. Já jsem přesvědčený, že to úplně postačuje.

To však neznamená, že bychom neměli tvořivost programově podporovat. Všelijaké hračky, kroužky jsou prospěšné. Jen přitom občas poněkud zapomínáme, že stojí dost peněz a ty leckterá rodina skutečně nemá. Mnozí rodiče si navíc ani neuvědomují, jak je důležité podporovat tvořivost v různých oblastech. Takže pak je především na škole, aby nabízela dostatek možností rozvoje. Jednak dopoledne při vyučování a současně v odpoledních aktivitách.

Samotná školní výuka by měla vytvářet více prostoru pro podporu tvořivosti. Vcelku přirozeně se v první řadě nabízí celá oblast výchov. Jenže jejich chápání a realizace jsou zatím v českém školství stále ještě spíše nevhodné. Jde totiž o předměty, které po tvořivosti přímo volají. Jenže to by škola musela výrazně změnit jejich průběh. Například zlikvidovat známkování jako první drobnou podmínku. Ovšem to by bylo nedostatečné. Škola by měla podporovat hodiny volného psaní (ani mu nemusíme říkat kreativní), luštění rébusů a hlavolamů, hraní šachů či jiných deskových her nebo třeba bubnování, hraní divadla... Neměli bychom zapomínat, že k tvořivým výsledkům vedou různé cesty. Důležité je nestavět před dítě přespříliš bariér.

Nesmíme zapomínat ani na kreativní učitele. Ti totiž na rozdíl od dětí odvahu jednoznačně potřebují. Tvořivý přístup k výuce ve škole není vždy vítán a naráží leckdy na nepochopení kolegů, vedení i rodičů. Je fakt, že vzhledem k tomu, že pracují s dětmi, doporučuji při experimentování mírnou obezřetnost, protože sociální realita se mění obtížně. Někdy mohou mít větší prostor v soukromých školách, ve kterých i rodiče očekávají větší podporu tvořivosti.

Václav Mertin,
dětský psycholog

Umělci do školy pohledem žáků 5. třídy

Následující dva texty zpracovali žáci ZŠ Angel v Praze, která se zapojila do projektu Dětský Think Tank. Žáci se pro účely této přílohy zamysleli nad tím, jak aktivity s umělcem probíhají, co jim přináší a jak by mohli představit ostatním, v čem jim spolupráce s umělcem pomohla.

5. C / Jednotná v rozmanitosti

(Zpracoval Štěpán Pojet na základě odpovědí spolužáků.)

V článku jsou křestní jména dětí, které s uvedením souhlasily.)

V pražských Modřanech se nachází škola ZŠ a MŠ Angel, kde k dětem pátého ročníku chodí dva umělci, ti s nimi tvoří a společně se kreativní formou učí o zakládajících státech EU. Toto téma jsme si zvolili proto, že heslem Evropské unie je „jednotná v rozmanitosti“ a i my jsme se chtěli zdokonalit ve spolupráci, přijímání a respektu k názoru druhých. S umělci jsme se zaměřili na týmovou práci, jedním z výstupů bylo například prstové divadlo. Oba umělci se skvěle doplňovali. S Janem Pfeifferem jsme napsali scénář a vyrobili komponenty, Matěj Smetana nám pomohl divadlo zrežisovat a hudebně doprovodit.

Co se ti na projektu líbilo?

„Na projektu se mi líbí to, že si v podstatě hrajeme a něco mě to naučí,“ říká Miky.

Viktorka ho doplňuje: „Je přitom hodně zábavy.“

„Pracovali jsme v týmech, takže nikdo nebyl na nic sám,“ zněly další odpovědi.

Žákům se líbilo, že si vyzkoušeli točit filmy, dělat prstové divadlo, ale i malovat různými technikami. Na tuto otázku žáci reagovali velmi pozitivními ohlasy.

Co se ti na projektu nelíbilo?

Zatímco Mikymu se líbilo všechno, Viktorka si stěžuje na hluk. Ví ale, že ho dělala tak trochu i ona sama. Je pochopitelné, že děti při aktivitě, která je baví, dělají hluk, takže na to je potřeba se připravit. Kromě hluku se někomu nelíbila práce v konkrétním týmu, protože ne vždy se všichni členové zapojovali stoprocentně a některým dětem vadilo prezentování před ostatními. Žádná z překážek ale nebyla nepřekonatelná. Spousta negativních odpovědí měla pozitivní dovětek: „I přes tato negativa jsme se toho hodně naučili.“

Co jsi se na projektu naučil/a?

Viky se naučila orientovat se v mapě Evropy a lépe spolupracovat, což uvádělo i mnoho dalších dětí. Hodně jich také zmínilo práci s odporovým drátem při řezání polystyrenu. A nezapomněly dodat, že se dozvěděly i spoustu nových informací o Evropě. Mikuláš navíc doplnil, že se naučil například psát komiks a skládat básně. Všechny děti se shodly na tom, že to byl pro ně poučný program.

Pro koho jiného by mohly být výstupy z projektu zajímavé?

Miky na tuto otázku odpovídá takto: „Informace z projektu by mohly být zajímavé pro všechny žáky. Mě opravdu zaujal ten komiks, protože o tom se ve škole normálně neučíme.“

Viktorka uvedla, že výstupy z projektu by mohly být zajímavé pro 1. až 3. ročník, protože většinou mají děti rády pohyb venku, kreslení a vyrábění z papíru, dokonce i z polystyrenu, když dostanou příležitost, a tohle všechno v projektu bylo. Většina třídy si myslí, že výstupy z projektu by byly určitě zajímavé pro rodinu nebo pro jiné třídy. Našly se zde ale i odpovědi, že pro stavaře, anebo dokonce pro odborníky v EU. Odpovědi na tuto otázku byly velmi rozmanité.

Chtěli byste výstupy z projektu někomu prezentovat?

Tady odpovídala velká část třídy podobně jako na minulou otázku – rodině a jiným třídám. Mikuláš by chtěl výstupy prezentovat konkrétně druhákům, protože si myslí, že ty by to bavilo. Mnoho dětí se však shodlo na tom, že k prezentaci „více do světa“ nemají odvalu.

Já sám bych chtěl za sebe říct, že to úplně nejvíc, v čem jsme se během projektu posunuli, byla vzájemná spolupráce. A za všechny své spolužáky to, že tohle je určitě projekt, který stojí za to.

Hodnocení učitelem: „Na úplném začátku bylo záměrem spolupráce propojení ‚idealistického‘ světa umělců s ‚realistickým‘ světem školy, od něhož jsem očekávala nové metody a formy práce s dětmi, jež by vedly ke zvýšení motivace žáků, která v 5. ročníku u některých z nich, bohužel, začíná klesat. Nyní jsme u konce projektu a mně nezbývá než konstatovat, že se záměr spolupráce povedl, což je zřejmě z hodnocení dětmi, které je popsáno v článku.“

Dětský Think Tank je pilotní formát, který skrze spolupráci dětí, pedagogů a profesionálů z kreativních odvětví usiluje o rozvoj akčních kompetencí u žáků. Podporuje jejich vnitřní motivaci, zvědavost a iniciativnost, a to tak, aby dokázali ovlivňovat věci, které se jich týkají. Projekt probíhá v prostředí běžné výuky v rámci formálního vzdělávání, kde klade důraz na spolupráci celé třídy a zapojení každého žáka bez rozdílu. Realizátorem projektu je Společnost pro kreativitu ve vzdělávání (<https://spkv.education/>).

Projekt je financován z programu „Implementace Krajského akčního plánu 2 – Inovace ve vzdělávání“ s registračním číslem CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_078/0021106 v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání.

5. D / Skoky v čase

(společný text žáků)

Proč chceme projekt Think Tank představit

Dobrý den, jsme velice rádi, že jste narazili na tento článek. My bychom vám teď chtěli zodpovědět otázku: „Proč chceme náš projekt ukázat nebo představit?“

Proto, aby projekty dělaly i jiné školy, protože jsou velmi zábavné a naučné a děti baví. Aby touto formou vyučovali i jiní učitelé. Tento projekt se mimochodem jmenuje Think Tank. Také chceme, aby viděli rodiče a jiné děti, co jsme se naučili. Dále to může pomoci méně zdatným dětem v dějepisu, protože v něm napodobujeme scénky z historie, a abychom výuku ještě obohatili, snažíme se do scén zapojit parkour. Pod vedením umělců jsme sestavili vlastní scénáře na vybraná témata z historie, vyrobili jsme si kostýmy a rekvizity a scénky jsme natočili na krátká videa.

Koho by projekt mohl zajímat?

Rádi bychom vám představili projekt Think Tank. Tento projekt by mohl zajímat děti, které se chtějí učit výtvarnou výchovu kreativně. Mohlo by to také zajímat umělce, kteří na tomto projektu ještě nepracují a chtěli by se zapojit. My máme hodně fotek a videí z různých našich projektových dnů, kde zkoumáme různé věci, takže to může zajímat i dospělé a rodiče. Doufáme, že tento článek nadchne i učitele, kteří by přistoupili k práci s umělci.

Čím se zabýváme?

Projekt děláme třetím rokem a velice nás to baví. Každý rok jsme dostali nové umělce, tentokrát máme Jana Pfeiffera (výtvarník a vysokoškolský učitel), Matěje Deveru (školitel, mentor a parkourista) a Matěje Smetanu (výtvarník, animátor a vysokoškolský umělec). Momentálně děláme projekt Skoky v čase. Projekt jsme propojili s dějinami a parkourem. Hned po prvním setkání se nám projekt zalíbil. Naučili jsme se něco z parkouru, například wall climb, vert apod. Něco z natáčení, například že se nemá koukat do kamery, že by se scéna měla natočit vícekrát atd. Vše ostatní se můžete naučit také, a abyste tohle zažili, tak se taky přihlaste.

Jak můžeme ovlivnit ostatní?

Ano, můžeme je ovlivnit, například ostatní školy, umělce, jiné učitelky a učitele a jejich třídy. Ostatním školám zkusíme doporučit projekt. Umělce můžeme inspirovat, aby se také zapojili do těchto projektů. Žáky škol můžeme pobídnout, ať navrhnou paní učitelce spolupráci s umělcem. Práce s umělcem je zábavný způsob učení, který je nejen zábavný, ale i informativní. Může je ovlivnit přidáním zábavy do učení. Díky projektu mohou žáky více bavit předměty, které předtím neměli tak rádi.

Na čem to vše dokážeme?

Je to na nás poznat. Třeba ve skupinové práci, práci s kamerou, nebo dokonce i ve tvorbě scénáře. K tvorbě videa jsme si museli vyrobit rekvizity a kostýmy, na kterých to taky dokážeme dokázat – nebo na finálním videu. Zkrátka kdybyste nás viděli při práci, řekli byste si: „Ti už někdy dělali film.“ Takže pokud váháte, jestli se do projektu připojit, už bychom neváhali: „Připojte se!“

Žáci ZŠ Angel v Praze

JAKOU HODNOTU MÁ KREATIVITA? PROČ JE DŮLEŽITÁ?

Můj oblíbený sir Ken Robinson ve svém hovoru pro TED zmiňuje, že školy zabíjejí kreativitu. A že se málo věnují jiným dovednostem než jazyku nebo matematice. *Ale jak se to má všechno stihnout? ptají se učitelé. Na hodiny kreativity nemáme čas, musíme plnit plány a psát do pracovních sešitů.* ... Naštěstí existuje i další skupina učitelů, a není malá. A ti nehledají důvody, proč to nejde, ale nacházejí možnosti, jak to jít může.

Co si vlastně vybavíte, když se řekne kreativita ve školách? Hezky namalovaný obrázek? Nově složenou báseň nebo originální text písně? Bezpochyby ano. Ale existuje plno dalších možností, jak kreativitu rozvíjet. A proč vlastně? Kreativita podporuje samostatnost a nezávislost, umožňuje nacházet nové přístupy k řešení problémů, vytvářet alternativní (a třeba i efektivnější) řešení, umožňuje žákům a studentům vyjádřit své myšlenky a názory různými způsoby. Pomáhá rozvíjet životní dovednosti jako řešení problémů, komunikace, kritické myšlení...

Kdo z nás ví, v jakém světě budou naše děti žít? Jak bude svět vypadat za pár desítek let? Nikdo, a proto bychom měli naše děti učit kreativitě a flexibilitě, aby byly připravené novým výzvám čelit. Tyto dovednosti budou bezpochyby daleko důležitější než encyklopedické znalosti (nebo vyplněné pracovní sešity).

Jak na to? Můžeme vůbec posilovat kreativitu ve školách? Základem je rozvíjet autonomii žáků a studentů. Role učitelů se mění – nejsou předavatelé hotových informací, ale mají spíše roli průvodců a moderátorů žakovských diskusí, badatelských výzkumů a jejich komplexního učení. To s sebou nese změnu myšlení a ta se neodehraje za týden, za měsíc, za rok... Jde o postupný proces, jehož součástí jsme my všichni, kteří pracujeme s další generací.

Poskytujeme tedy svým studentům a žákům volnost, dávejme jim prostor k experimentování, bádání, zkoumání, promýšlení vlastních nápadů. Podporujeme spolupráci, skupinovou práci, učme děti sdílet své myšlenky a přijímat myšlenky ostatních. Dávejme svým žákům variabilní zdroje, neomezujeme se na učebnice nebo Wikipedii. Chodme ven, čtěme literaturu, ptejte se. Podporujeme v žácích a studentech divergentní myšlení a nechme je vytvářet originální nápady. A nebojme se chyb. Bez těch to nepůjde, pro růst a učení jsou nutné, jen díky nim můžeme postupovat dál.

Neomezujeme se jen na „hlavu“. Dejme prostor celému tělu, našim pocitům, emocím.

A co je asi úplně nejdůležitější? Abychom to, co učíme své studenty, zároveň také dělali. Může to být těžké, nebyli jsme na to zvyklí, ale máme skvělou příležitost učit se spolu s našimi dětmi. I kdybychom měli kreativitou a jejím rozvojem „nakazit“ jen část svých studentů, stojí to rozhodně za to.

Přeji hezký den,

Magda Málková,
lektorka a pedagožka